

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Πτυχιακή Εργασία

**Μετάφραση από τα αγγλικά προς τα ελληνικά της μελέτης του Ευρωπαϊκού
Κοινοβουλίου με τίτλο: “Cross-border restitution claims of art looted in armed conflicts
and wars and alternatives to court litigations”**

ΛΥΔΙΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΤΟΜΑΡΑ

A.M.: Ξ2018019

Επόπτες: Σταύρος Κοζομπόλης, Ακαδημαϊκός Υπότροφος ΤΞΓΜΔ

Βιλελμίνη Σωσώνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΤΞΓΜΔ

ΚΕΡΚΥΡΑ

Σεπτέμβριος 2023

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	4
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
2. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ	7
3. ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ	16
4. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	24
4.1. Σχολιασμός μεταφραστικής εντολής	24
4.2. Ανάλυση του ΚΠ	26
4.3. Μεταφραστικά προβλήματα.....	31
4.3.1. Λεξικό επίπεδο.....	32
4.3.2. Υπερλεξικό επίπεδο.....	32
4.3.3. Πραγματολογικό επίπεδο.....	33
4.3.4. Κειμενική ισοδυναμία	34
4.3.5. Ζητήματα ορολογίας.....	36
5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	38
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	39
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	41

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η μετάφραση από τα αγγλικά στα ελληνικά μέρους της μελέτης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με τίτλο “Cross-border restitution claims of art looted in armed conflicts and wars and alternatives to court litigations” και ο σχολιασμός της μεταφραστικής διαδικασίας. Αρχικά, παρατίθεται το πρωτότυπο κείμενο στα αγγλικά και έπειτα το μετάφρασμα στα ελληνικά. Έστερα, ακολουθεί ο σχολιασμός, στον οποίο εξετάζεται η μεταφραστική εντολή, σύμφωνα με τις λειτουργικές προσεγγίσεις των Nord και Vermeer (1997/2014), αναλύεται το κείμενο-πηγή σύμφωνα με τους ενδοκειμενικούς και εξωκειμενικούς παράγοντες της Nord (1991, σ. 15-124) ενώ στη συνέχεια προσεγγίζονται τα μεταφραστικά προβλήματα του κειμένου και οι στρατηγικές αντιμετώπισης τους σύμφωνα με τη Baker (1992, σ. 18-263) σε λεξικό, υπερλεξικό, πραγματολογικό και κειμενικό επίπεδο. Τέλος, εξετάζονται ζητήματα ορολογίας, ενώ στο παράρτημα της εργασίας επισυνάπτεται ένα γλωσσάρι με τους όρους του αρχικού κειμένου και τις αποδόσεις τους στα ελληνικά.

ABSTRACT

The subject of this thesis is the translation of a study from the European Commission from English to Greek titled “Cross-border restitution claims of art looted in armed conflicts and wars and alternatives to court litigations” and commentary on the translation process. The thesis includes the source text in English followed by the translated text in Greek. The commentary examines the translation commission according to functionalist approaches by Nord and Vermeer (1997/2014), followed by a source-text analysis that delves deep into Nord’s extratextual and intratextual factors (1991, p. 15-124). Following the analysis of the source-text, translation problems and strategies are discussed based on Baker’s approach (1992, p. 18-263), focusing on equivalence on word level and above-word level, as well as pragmatic and textual equivalence. Finally, terminology issues are analyzed. The thesis also includes a glossary containing terms from the source-text and their translation in Greek, which is attached at the end of the thesis.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως διαφαίνεται και από τον τίτλο αυτής της πτυχιακής εργασίας, ως κείμενο εργασίας επιλέχθηκε μια μελέτη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που αφορά τις νομικές δυσκολίες των αιτήσεων επιστροφής έργων τέχνης που λεηλατήθηκαν στη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων και πολέμων. Τα κείμενα της ΕΕ, όπως αυτό, έχουν κάποια ειδικά χαρακτηριστικά, τα οποία οφείλουν να γνωρίζουν οι μεταφραστές ώστε να παράγουν μια καλή μετάφραση. Πρώτα απ' όλα, στόχος όσον αφορά την παραγωγή και τη μετάφραση κειμένων στην ΕΕ είναι η παραγωγή «γλωσσικών εκδοχών», που χαρακτηρίζονται από την κυριολεκτική απόδοση και τη χρήση του πλησιέστερου δυνατού συντακτικού και λεξιλογίου, καθώς και την τήρηση πολύ συγκεκριμένων οδηγιών που εκδίδονται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, όπως είναι το Διοργανικό Εγχειρίδιο Σύνταξης Κειμένων και οι οδηγοί συμπεριληπτικής γλώσσας (Sosoni, 2012).

Οι συνθήκες παραγωγής και μετάφρασης των κειμένων της ΕΕ παρουσιάζουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως: η συνήθως ομαδική συγγραφή των κειμένων (Chesterman και Wagner, όπως αναφέρονται στην Τσούμαρη, 2006), χρήση όχι της μητρικής γλώσσας για τη συγγραφή αλλά μιας γλώσσας εργασίας (Dollerup, όπως αναφέρεται στην Τσούμαρη, 2006.) και τα ιδιαίτερα γλωσσολογικά, συντακτικά και υφολογικά χαρακτηριστικά του κειμένου (Ευρογλώσσα) (Trosborg, Dollerup όπως αναφέρονται στην Τσούμαρη, 2006). Εδώ η συγγραφή της μελέτης έχει γίνει από τον καθηγητή Marc-André Renold και τους Δρ Alessandro Chechi, κα Justine Ferland και κα Ece Velioglu-Yildizci. Η γλώσσα συγγραφής της είναι η αγγλική, κοινή για όλους τους συντάκτες ως δεύτερη γλώσσα, όχι όμως μητρική. Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει είναι αν για ένα κείμενο όπως αυτό υπάρχει πρωτότυπο κείμενο. Πρακτικά, υπάρχει πρωτότυπο κείμενο (Schäffner, όπως αναφέρεται στην Τσούμαρη, 2006), πολιτικά και ιδεολογικά όχι. Η δημιουργία του όρου «γλωσσική εκδοχή» που ήδη αναφέραμε προέκυψε ως αποτέλεσμα της δέσμευσης στην αρχή της πολυγλωσσίας για να διασφαλιστεί η ισοτιμία των επίσημων γλωσσών (Wagner, Bech και Martínez, όπως αναφέρονται στην Τσούμαρη, 2006). Το κείμενο αυτό αποτελεί μια γλωσσική εκδοχή, όπως αναφέρεται και εντός του κειμένου-πηγή και γλωσσική εκδοχή θα αποτελέσει και το κείμενο-στόχος. Μιλάμε για εκδοχές του αρχικού κειμένου καθώς, αν μιλούσαμε για πρωτότυπο κείμενο, οι μεταφράσεις αυτού στις υπόλοιπες γλώσσες θα μπορούσαν να θεωρηθούν υποδεέστερες του πρωτοτύπου (Sosoni, όπως αναφέρεται στη Μαμπλέκου, 2020). Στα περιγραφικά κείμενα, όπως αυτό,

σκοπός της αυξημένης ομοιότητας είναι μάλλον η ισοτιμία των πολιτών, δηλαδή ότι σε όλους τους πολίτες παρέχεται η ίδια ποσότητα και ποιότητα πληροφοριών, που όχι μόνο είναι ίδιες αλλά και φαίνονται ίδιες (Τσούμαρη, 2006).

2. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Γ: ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

ΝΟΜΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

**Διασυννοριακές αιτήσεις επιστροφής έργων τέχνης που
ληηλατήθηκαν σε περίοδο ενόπλων συγκρούσεων και
πολέμων και εναλλακτικές λύσεις έναντι της δικαστικής
διαμάχης**

ΜΕΛΕΤΗ

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη ανατέθηκε και εποπτεύθηκε από το Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατόπιν αιτήματος της Γραμματείας της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων.

Η επιστροφή έργων τέχνης που ληηλατήθηκαν στη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων, παλαιότερων και σημερινών, αποτελεί μείζον ζήτημα για τις κοινωνίες μας. Η αίτηση επιστροφής ενώπιον των δικαστηρίων - συχνά σε ξένα κράτη - έχει αποδειχθεί δύσκολη. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τα εμπλεκόμενα μέρη στρέφονται όλο και περισσότερο σε εναλλακτικά μέσα επίλυσης των διαφορών έναντι της δικαστικής διαμάχης. Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις νομικές δυσκολίες που σχετίζονται με τις αιτήσεις επιστροφής έργων τέχνης και προτείνει συστάσεις πολιτικής προς τα κράτη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ για να υπερβούν τις δυσκολίες αυτές και να επιδιώξουν πρόσφορες και δίκαιες λύσεις.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Το παρόν ερευνητικό έγγραφο ζητήθηκε από την Επιτροπή Νομικών Θεμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και ανατέθηκε, εποπτεύθηκε και δημοσιεύθηκε από το Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων.

Τα θεματικά τμήματα παρέχουν ανεξάρτητη εμπειρογνομosύνη, τόσο εσωτερική όσο και εξωτερική, για την υποστήριξη των επιτροπών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλων κοινοβουλευτικών οργάνων κατά τη διαμόρφωση της νομοθεσίας και την άσκηση δημοκρατικού ελέγχου επί των εξωτερικών και εσωτερικών πολιτικών της ΕΕ.

Για να επικοινωνήσετε με το Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων, ή για να

εγγραφείτε στο ενημερωτικό του δελτίο, παρακαλούμε γράψτε στη διεύθυνση: poldep-citizens@europarl.europa.eu

Υπεύθυνος διαχείρισης έρευνας

Roberta PANIZZA

Θεματικό Τμήμα Γ: Δικαιώματα των Πολιτών και Συνταγματικές Υποθέσεις

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

B-1047 Βρυξέλλες

E-mail: poldep-citizens@europarl.europa.eu

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

Καθηγητής Marc-André RENOLD, Διευθυντής του Κέντρου Δικαίου της Τέχνης και κάτοχος της έδρας της UNESCO στο διεθνές δίκαιο της πολιτιστικής κληρονομιάς, Πανεπιστήμιο της Γενεύης, σε συνεργασία με την ομάδα του Κέντρου Δικαίου της Τέχνης: Δρ Alessandro Chechi, κα Justine Ferland και κα Ece Veliloglu-Yildizci.

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΚΔΟΧΗ

EL

Το χειρόγραφο ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 2016

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2016

Το παρόν έγγραφο είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο στη διεύθυνση:

<http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>

ΔΗΛΩΣΗ ΑΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν έγγραφο αποτελούν αποκλειστική ευθύνη του συντάκτη και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη την επίσημη θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Επιτρέπεται η αναπαραγωγή και η μετάφραση για μη εμπορικούς σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι γίνεται μνεία της πηγής και ότι ο εκδότης έχει ενημερωθεί και του έχει αποσταλεί αντίγραφο.

ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι ένοπλες συγκρούσεις, διεθνείς ή ενδοκρατικές, δημιουργούν πολλές απειλές για την πολιτιστική κληρονομιά. Η ιστορία δίνει πολλά παραδείγματα νικηφόρων στρατών που λεηλατούσαν τους ηττημένους και έφερναν στην πατρίδα τους τρόπαια πολέμου – δικαιολογώντας συχνά τις πράξεις τους με το να τις χαρακτηρίζουν ως «επανορθώσεις πολεμικών ζημιών». Η λεηλασία έργων τέχνης από τον Ναπολέοντα και τον στρατό του σε όλη την Ευρώπη και πέραν αυτής είναι μόνο ένα από τα πολλά παραδείγματα. Κλοπές και λεηλασίες έργων τέχνης σημειώθηκαν επίσης σε ευρεία κλίμακα κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από τη ναζιστική Γερμανία μεταξύ άλλων και αργότερα από τον Κόκκινο Στρατό, λεηλατώντας πληθώρα έργων τέχνης από τους ιδιοκτήτες τους και αφαιρώντας πολύτιμα έργα τέχνης από την αρχική τους θέση. Πρόσφατες συγκρούσεις, όπως οι πόλεμοι στο Ιράκ και τη Συρία, φανερώνουν ότι το πρόβλημα της λεηλασίας είναι ιδιαίτερα σύγχρονο και δεν αφορά μόνο τις παγκόσμιες συγκρούσεις του περασμένου αιώνα, ενώ πρόσθετη ανησυχία προκαλεί το γεγονός ότι η λεηλασία χρησιμοποιείται πλέον για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

Η παρούσα έκθεση εξετάζει το θέμα της επιστροφής έργων τέχνης που λεηλατήθηκαν σε περίοδο ενόπλων συγκρούσεων και πολέμων και εναλλακτικές λύσεις έναντι της δικαστικής διαμάχης βάσει πέντε παραμέτρων. Πρώτα εξετάζονται οι νομικές βάσεις των αιτήσεων επιστροφής (1). Στη συνέχεια προσδιορίζονται οι κυριότερες νομικές δυσκολίες που σχετίζονται με τις εν λόγω αιτήσεις (2). Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στον ρόλο της έρευνας προέλευσης στο πλαίσιο αυτό (3). Το επόμενο κεφάλαιο αφορά την επίλυση των διαφορών μέσω δικαστικών διαμαχών και επιχειρεί να δείξει τον αυξανόμενο αντίκτυπο των τρόπων εξωδικαστικού συμβιβασμού (4). Η έκθεση ολοκληρώνεται με ορισμένες συστάσεις για μελλοντική πολιτική στον τομέα αυτόν (5).

Από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, τα κράτη έχουν υιοθετήσει πολλά διεθνή νομικά μέσα – όπως η Σύμβαση της Χάγης του 1954 και τα δύο πρωτόκολλά της, η Σύμβαση της UNESCO του 1970, η Σύμβαση UNIDROIT του 1995, συμβάσεις και συστάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, κ.ά. – με σκοπό να προλάβουν και να διορθώσουν τις συνέπειες που επιφέρει η καταστροφή και η λεηλασία των πολιτιστικών αγαθών κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων αλλά και σε καιρό ειρήνης. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης έχουν εκδώσει ορισμένες νομικές πράξεις σχετικά με το πρόβλημα της παράνομης διακίνησης και το ζήτημα της επιστροφής πολιτιστικών αγαθών που έχουν αφαιρεθεί παράνομα. Τα μέσα μη δεσμευτικής νομοθεσίας, παρά τον μη δεσμευτικό τους χαρακτήρα, συμβάλλουν επίσης σημαντικά στην ενθάρρυνση των κρατών και των μη κρατικών παραγόντων (όπως τα μουσεία).

Τα υφιστάμενα διεθνή νομικά μέσα φαίνονται επαρκή, τόσο για την πρόληψη όσο και για την αποκατάσταση/επιστροφή. Ως εκ τούτου, δεν φαίνεται να υπάρχει ανάγκη να εμπλουτιστεί το σώμα της υφιστάμενης διεθνούς νομοθεσίας με πρόσθετους κανόνες. Ορισμένα από τα διεθνή και ευρωπαϊκά νομικά μέσα είχαν μεγαλύτερη επιτυχία από άλλα, αλλά η τρέχουσα προσοχή επικεντρώνεται περισσότερο στην εναρμόνιση των κανόνων για αδικήματα που σχετίζονται με τα πολιτιστικά αγαθά. Όσον αφορά τα μέσα μη δεσμευτικής νομοθεσίας, έχουν εμφανή θετικά αποτελέσματα μέχρι στιγμής.

Ωστόσο, το πιο επείγον ζήτημα είναι ότι οι διεθνείς κανόνες εξακολουθούν να μην εφαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο από τα κράτη - συμπεριλαμβανομένων ορισμένων ευρωπαϊκών κρατών - και θα πρέπει να εφαρμοστούν αποτελεσματικά και άμεσα σε εθνικό επίπεδο μέσω κατάλληλων νομοθετικών και διοικητικών μέτρων. Πράγματι, ελλείπει εθνικών νόμων που να καθιστούν τις διεθνείς αρχές εφαρμοστέες στο εσωτερικό σύστημα κάθε κράτους, η αξία των αρχών αυτών παραμένει θεωρητική. Οι πρωτοβουλίες που έλαβαν η Ελβετία, η Ολλανδία και ο Καναδάς θα πρέπει να εμπνεύσουν και άλλα κράτη προς αυτή την κατεύθυνση.

Λόγω του μεγάλου αριθμού έργων τέχνης που λεηλατήθηκαν με το πέρασμα των χρόνων, είναι συχνό φαινόμενο τα κράτη, τα μουσεία, οι γκαλερί, οι οικί δημοπρασιών και οι ιδιώτες συλλέκτες να δέχονται αιτήσεις επιστροφής από τα θύματα της λεηλασίας (και τους κληρονόμους τους). Δεδομένου ότι τα έργα τέχνης που λεηλατούνται σε ένοπλες συγκρούσεις και πολέμους συνήθως

εξάγονται εκτός της χώρας όπου έγινε η λεηλασία, οι περισσότερες αξιώσεις επιστροφής και οι συνακόλουθες δικαστικές υποθέσεις παρουσιάζουν διεθνές ενδιαφέρον. Δυστυχώς, οι ενάγοντες που εμπλέκονται σε διασυνοριακές υποθέσεις επιστροφής αντιμετωπίζουν πολλαπλά νομικά εμπόδια, όπως ζητήματα σύγκρουσης νόμων ή/και δικαιοδοσίας, το ζήτημα του τι συνιστά λεηλατημένη τέχνη, οι διαφορετικές αποσβεστικές προθεσμίες, ζητήματα σχετικά με το βάρος της απόδειξης και η εφαρμογή σε ορισμένα κράτη της νομοθεσίας κατά της κατάσχεσης. Τα ζητήματα αυτά, που δυστυχώς είναι αρκετά γενικευμένα σε όλα τα εθνικά νομικά συστήματα, καθιστούν την έκβαση των αξιώσεων αβέβαιη.

Παρά τις νομικές αυτές δυσκολίες, η αύξηση των αιτήσεων επιστροφής και η συνακόλουθη έμφαση στα ζητήματα κυριότητας έχουν καταστήσει την έρευνα προέλευσης σημαντικό ζήτημα για όλους τους παράγοντες της αγοράς έργων τέχνης. Τα νομικά και ηθικά πρότυπα σχετικά με την προέλευση έχουν εξελιχθεί σημαντικά με την πάροδο των ετών. Σήμερα, πολλά ευρωπαϊκά κράτη και μουσεία έχουν δημιουργήσει προγράμματα ή επιτροπές έρευνας προέλευσης για να βεβαιωθούν ότι δεν διαθέτουν λεηλατημένα αντικείμενα στις συλλογές τους. Αυτή η πρακτική της έρευνας προέλευσης οδηγεί σίγουρα σε μια πιο διαφανή και υπεύθυνη αγορά έργων τέχνης και αποτρέπει τη λεηλασία. Ωστόσο, η εμπειρία δείχνει ότι τα ιδρύματα συλλογής έργων τέχνης δεν έχουν ακόμη καταφέρει να ξεπεράσουν τα εμπόδια της εν λόγω έρευνας προέλευσης - όπως είναι η ενίοτε πολύ μικρή χρονική περίοδος που καλύπτει η έρευνα, η έλλειψη πρόσβασης σε ιδιωτικές συλλογές και η απώλεια εγγράφων και στοιχείων για την προέλευση με την πάροδο των ετών - και, ως εκ τούτου, να αναγνωρίσουν τα λεηλατημένα έργα.

Για τους λόγους αυτούς, οι διαφορές που αφορούν την κυριότητα των λεηλατημένων έργων τέχνης και τα αιτήματα επιστροφής παραμένουν συχνά. Παρόλο που οι ιδιοκτήτες (ή οι κληρονόμοι τους) που έχουν στερηθεί την περιουσία τους μπορούν να απαιτήσουν την επιστροφή της ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, τα προαναφερθέντα διαδικαστικά εμπόδια και άλλες αδυναμίες των δικαστικών διαμαχών καθιστούν τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών - όπως η διαιτησία, η διαμεσολάβηση, η συνδιαλλαγή και η διαπραγμάτευση - και τις ενδεχόμενες λύσεις που επιτυγχάνονται με αυτά τα μέσα πιο ελκυστικές. Ορισμένα κράτη δημιούργησαν μη δικαστικά όργανα για να βοηθήσουν στην επίλυση υποθέσεων που αφορούν έργα τέχνης που λεηλατήθηκαν από τους Ναζί, μέσω διαδικασιών που μοιάζουν με την συνδιαλλαγή. Σε αντίθεση με την επίλυση μέσω δικαστικών διαμαχών, όπου οι εθνικοί δικαστές δεσμεύονται από τους ισχύοντες κανόνες δικαίου (το οποίο έχει συνήθως ως αποτέλεσμα να αδικούνται οι ενάγοντες), τα εναλλακτικά μέσα επίλυσης διαφορών επιτρέπουν στα συμβαλλόμενα μέρη να εξετάσουν λύσεις που βασίζονται σε άλλες παραμέτρους, όπως οι δεοντολογικές αρχές και τα αμοιβαία συμφέροντά τους, προκειμένου να επιτύχουν «πρόσφορες και δίκαιες λύσεις» που συχνά βρίσκονται εκτός της δικαιοδοσίας ενός εθνικού δικαστηρίου. Τα κράτη που ενθαρρύνουν τη διευθέτηση των διαφορών που σχετίζονται με τα λεηλατημένα έργα τέχνης μέσω εναλλακτικών τρόπων ή/και που έχουν θεσπίσει μη δικαστικά όργανα για τον σκοπό αυτό αποτελούν εξαιρετικά παραδείγματα «καλών πρακτικών» στον τομέα αυτό. Ωστόσο, οι ενέργειες αυτές δεν αποτρέπουν τη λεηλασία ούτε επαρκούν για να εξασφαλίσουν τη μετέπειτα επιστροφή, όπου αυτή απαιτείται. Οι ομοιόμορφες λύσεις φαίνεται να είναι αναγκαίες για να διασφαλιστεί, παγκοσμίως, η κατάλληλη διευθέτηση των υποθέσεων επιστροφής λεηλατημένων έργων τέχνης. Τόσο στο ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο δίκαιο, η ομοιομορφία αυτή θα μπορούσε να επιτευχθεί στο επίπεδο του καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου, με την εφαρμογή του δικαίου του τόπου προέλευσης (*lex originis*) αντί του γενικώς εφαρμοστέου δικαίου της τοποθεσίας του έργου τέχνης (*lex rei sitae*). Η ομοιομορφία θα μπορούσε επίσης να επιτευχθεί εάν τα κράτη υιοθετούσαν κοινά πρότυπα και κανόνες μέσω της αποτελεσματικής εφαρμογής των υφιστάμενων διεθνών συμβάσεων, καθώς και κανόνες που προβλέπουν την αδιαμφισβήτητη κρατική ιδιοκτησία ανεύρετων πολιτιστικών αγαθών, ομοιόμορφα πρότυπα δέουσας επιμέλειας και ειδικές αποσβεστικές προθεσμίες που εφαρμόζονται στις αξιώσεις για λεηλατημένα έργα τέχνης. Θα ήταν, επίσης, συνετό να συσταθεί κάποια μορφή συμβουλευτικού οργάνου σε επίπεδο ΕΕ, το οποίο θα είναι αρμόδιο να προτείνει μακροπρόθεσμες λύσεις ή/και να παρέχει συμβουλές σε συγκεκριμένες υποθέσεις.

1. ΝΟΜΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΙΤΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΛΕΗΛΑΤΗΜΕΝΩΝ¹ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Διάφορες νομικές πράξεις αφορούν την επιστροφή λεηλατημένων έργων τέχνης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.
- Τα **διεθνή νομικά μέσα** που εφαρμόζονται στη λεηλασία πολιτιστικών αγαθών σε περίοδο ενόπλων συγκρούσεων φαίνεται να δημιουργούν επαρκή νομικά πρότυπα, τόσο για την πρόληψη όσο και για την **αποκατάσταση/επιστροφή**. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει ανάγκη επιρόσθετων διεθνών κανονισμών. Ωστόσο, οι ισχύοντες κανόνες πρέπει να **εφαρμοστούν** άμεσα και αποτελεσματικά σε **εθνικό επίπεδο** μέσω ειδικών νομοθετικών και διοικητικών μέτρων.
- Τα **μέσα μη δεσμευτικής νομοθεσίας** είναι ιδιαίτερος σημαντικά για την καθοδήγηση των κρατών ως προς την εφαρμογή διεθνών προτύπων και την επίλυση διαφορών που σχετίζονται με συγκεκριμένες περιπτώσεις λεηλασίας.

1.1. Ιστορική προοπτική

Οι πόλεμοι και η λεηλασία συμβαδίζουν από την αρχή της ιστορίας. Για πολύ καιρό, δεν υπήρχε κάποιος ειδικός κανόνας του διεθνούς δικαίου που να απέτρεπε τα στρατεύματα από το να παίρνουν την περιουσία των εχθρών ή να την καταστρέφουν μετά την ήττα τους. Αντιθέτως, η λεηλασία αναγνωριζόταν ευρέως ως «δικαίωμα στη λεία» (*jus praedae*)². Περιπτώσεις λεηλατημένων έργων τέχνης στη διάρκεια πολέμων χρονολογούνται από την αρχαιότητα.³ Όπως υπενθυμίζει ο Toman, «η οικειοποίηση των θησαυρών τέχνης ενός έθνους πάντοτε θεωρούνταν τρόπαιο πολέμου που προσθέτει στη δόξα των νικητών και την ταπείνωση των ηττημένων».⁴

¹ Οι όροι «αποκατάσταση» και «επιστροφή» θα χρησιμοποιηθούν χωρίς διάκριση στην παρούσα έκθεση. Προσέξτε, ωστόσο, τη διάκριση που προτείνει ο Kowalski: η αποκατάσταση αφορά τη λεηλασία κατά τη διάρκεια πολέμου, την κλοπή, την παραβίαση των εθνικών νόμων που κατοχυρώνουν την κυριότητα των πολιτιστικών αγαθών στο κράτος και όλες τις μεταφορές που βασίζονται σε ανήθικους νόμους που ίσχυαν κατά τη στιγμή της στέρησης, η επιστροφή αφορά αιτήσεις για πολιτιστικά αγαθά που αφαιρέθηκαν από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις ή εξήχθησαν παράνομα (KOWALSKI W Wojciech, "Types of Claims for Recovery of Lost Cultural Property", Museum, 2004, 85-102). Επισημαίνεται, επίσης, ότι, όσον αφορά την παράνομη διακίνηση σε καιρό ειρήνης, η Σύμβαση UNIDROIT του 1995, η οποία εξετάζεται στη συνέχεια της παρούσας έκθεσης, διακρίνει με μεγάλη σαφήνεια την *αποκατάσταση* των κλεμμένων πολιτιστικών αγαθών από την *επιστροφή* των παράνομα εξαχθέντων πολιτιστικών αγαθών.

² TOMAN Jiri, *The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*, Dartmouth, Aldershot, 1996, 3.

³ GREENFIELD Jeanette, "The Spoils of War", SIMPSON Elizabeth (ed.), *The Spoils of War*, New York: Harry N. Abrams, 1997, 34-38.

⁴ TOMAN, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 2, 337.

Μόνο προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι διατάξεις για την προστασία της περιουσίας του εχθρού, συμπεριλαμβανομένων των πολιτιστικών αγαθών, εισήχθησαν στις διεθνείς συμβάσεις που κωδικοποιούσαν τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου.⁵ Το άρθρο 56 των Κανονισμών της Χάγης⁶ απαγόρευε ρητά «κάθε κατάσχεση, καταστροφή ή εκ προθέσεως φθορά ιδρυμάτων [αφιερωμένων στη θρησκεία, τη φιλανθρωπία και την εκπαίδευση, τις τέχνες και τις επιστήμες], ιστορικών μνημείων, έργων τέχνης και επιστήμης» στα κατεχόμενα εδάφη.

Ωστόσο, οι Κανονισμοί της Χάγης αγνοήθηκαν πλήρως κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, «κατά τον οποίο σημειώθηκε όχι μόνο η καταστροφή των πολιτιστικών αγαθών αλλά και η συστηματική λεηλασία των κατεχόμενων εδαφών»⁷ από το ναζιστικό καθεστώς, το οποίο θεωρείται ότι προχώρησε στη μεγαλύτερη εκτόπιση και λεηλασία έργων ζωγραφικής όλων των εποχών.⁸

Η επιστροφή έργων τέχνης που λεηλατήθηκαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δεν αφορά πλέον μόνο τους ειδικούς, αλλά αποτελεί και θέμα δημόσιου ενδιαφέροντος. Αυτό δεν οφείλεται μόνο σε ταινίες όπως οι «Μνημείων άνδρες» (2014) και η «Γυναίκα από χρυσό» (2015). Το ζήτημα της επιστροφής έργων τέχνης που λεηλατήθηκαν από τους Ναζί παραμένει ένα εξαιρετικά επίκαιρο θέμα, διότι σε αυτό το πλαίσιο έχουν αναπτυχθεί οι πιο ευρηματικές και θαρραλέες πρωτοβουλίες από τα κράτη, τα ιδρύματα που ασχολούνται με την συλλογή έργων τέχνης και τις επιχειρήσεις εμπορίου έργων τέχνης, προκειμένου να διαχειριστούν τις αιτήσεις των θυμάτων της ναζιστικής λεηλασίας (και των κληρονόμων τους).

Πρόσφατες συγκρούσεις, όπως οι πόλεμοι στο Ιράκ και τη Συρία, δείχνουν ότι το πρόβλημα της λεηλασίας δεν αφορά μόνο τις διεθνείς συγκρούσεις του περασμένου αιώνα. Η UNITAR αναφέρει ότι από την αρχή των συγκρούσεων, η λεηλασία σε ορισμένους αρχαιολογικούς χώρους της Συρίας έχει αυξηθεί δραματικά.⁹ Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η κύρια απειλή στις συγκρούσεις έχει «μετατοπιστεί από την καταστροφή των ακινήτων και του περιεχομένου τους κατά την επίθεση στη λεηλασία των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων».¹⁰ Η τελευταία επιπρόσθετη ανησυχία είναι ότι η λεηλασία χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.¹¹

Το πρώτο κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης ασχολείται με δύο βασικά θέματα: την **απαγόρευση** και την **πρόληψη** της λεηλασίας πολιτιστικών αγαθών στη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων, αφενός, και την **επιστροφή** των λεηλατημένων αντικειμένων, αφετέρου. Διερευνώνται οι προσεγγίσεις στα προβλήματα αυτά στο επίπεδο του διεθνούς δικαίου (1.2.) και του ευρωπαϊκού δικαίου (1.3.), καθώς και οι προσπάθειες που καταβάλλουν ορισμένα επιλεγμένα κράτη (1.4.) και οι εξελίξεις στο επίπεδο του ήπιου δικαίου (1.5.).

⁵ Δύο διεθνείς ειρηνευτικές διασκέψεις πραγματοποιήθηκαν στη Χάγη το 1899 και 1907. Οι κανόνες που εγκρίθηκαν στην πρώτη διάσκεψη (Σύμβαση II περί των νόμων και εθίμων του κατά ξηρά πολέμου) αναθεωρήθηκαν στη δεύτερη (Σύμβαση IV περί των νόμων και εθίμων του κατά ξηρά πολέμου και των συνημμένων κανονισμών). Βλέπε TOMAN, ανωτέρω, υποσημείωση 2, 10-13, Roger O'KEEFE, *The Protection of Cultural Property in Armed Conflict*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 22-34.

⁶ Κανονισμοί περί των νόμων και εθίμων του κατά ξηρά πολέμου οι οποίοι προσαρτώνται στη Σύμβαση της Χάγης (IV) περί των νόμων και εθίμων του κατά ξηρά πολέμου του 1907.

⁷ TOMAN, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 2, 337.

⁸ GREENFIELD, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 3, 38.

⁹ "Satellite-Based Damage Assessment to Cultural Heritage Sites in Syria" (2014), <https://www.unitar.org/unosat/chs-syria>.

¹⁰ O'KEEFE, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 5, 132.

¹¹ Βλέπε απόφαση 2199 (2015) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 12^{ης} Φεβρουαρίου 2015, άρθρο 16, όπου αναφέρεται ότι: «Το Ισλαμικό Κράτος (ISIL), το Μέτωπο Αλ Νούσρα (ANF) και λοιπά φυσικά πρόσωπα, ομάδες, επιχειρήσεις και οντότητες που σχετίζονται με την Αλ Κάιντα, παράγουν εισόδημα από την άμεση ή έμμεση εμπολή τους στη λεηλασία και την παράνομη διακίνηση αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς από αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχεία και άλλους χώρους στο Ιράκ και τη Συρία».

1.2. Διεθνές δίκαιο

Η φύση και η έκταση της λεηλασίας έργων τέχνης από τους Ναζί και η μαζική καταστροφή πολιτιστικών αγαθών κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οδήγησαν στην έγκριση της πρώτης διεθνούς σύμβασης που αφορούσε αποκλειστικά την προστασία των πολιτιστικών αγαθών: την Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (Σύμβαση της Χάγης).¹² Η σύνταξη της Σύμβασης της Χάγης επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις αρχές που αποτυπώνονταν στη Διακήρυξη του Λονδίνου του 1943.¹³ Η Διακήρυξη αυτή γνωστοποιούσε την έκταση της λεηλασίας των Ναζί και προειδοποιούσε τις δυνάμεις του Άξονα και τα ουδέτερα έθνη ότι οι Σύμμαχοι σκόπευαν «να κάνουν ό,τι είναι δυνατόν για να καταπολεμήσουν τις μεθόδους αφαίρεσης περιουσίας που εφαρμόζουν οι Ναζί». Συγκεκριμένα, οι Σύμμαχοι κήρυξαν «άκυρη κάθε μεταφορά ή συναλλαγή περιουσιακών στοιχείων, δικαιωμάτων και συμφερόντων κάθε είδους που βρίσκονται ή βρίσκονταν στα εδάφη που έχουν περιέλθει υπό την κατοχή ή τον έλεγχο, άμεσο ή έμμεσο, των κυβερνήσεων με τις οποίες βρίσκονται σε πόλεμο». Ωστόσο, η Διακήρυξη του Λονδίνου δεν εισήγαγε νέες διεθνείς νομικές υποχρεώσεις, αλλά απλώς επανέλαβε τις απαγορεύσεις που ορίζονται στους Κανονισμούς της Χάγης.

Η Σύμβαση της Χάγης εγκρίθηκε μαζί με το πρωτόκολλο για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (πρώτο πρωτόκολλο).¹⁴ Αυτό ρυθμίζει τη διακίνηση των πολιτιστικών αγαθών σε καιρό πολέμου, υποχρεώνοντας τις δυνάμεις κατοχής να αποτρέπουν και να αποφεύγουν κάθε εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών από τα κατεχόμενα εδάφη και, σε περίπτωση που συμβεί μια τέτοια εξαγωγή, να μεριμνούν για την επιστροφή τους.

Πιο πρόσφατα, η Σύμβαση της Χάγης ολοκληρώθηκε με το δεύτερο πρωτόκολλο στη Σύμβαση της Χάγης για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (δεύτερο πρωτόκολλο) του 1999.¹⁵ Η έγκριση του δεύτερου πρωτοκόλλου κρίθηκε αναγκαία για την ενίσχυση του συστήματος προστασίας της Σύμβασης της Χάγης λόγω των καταστροφικών πολιτιστικών απωλειών που υπέστησαν, για παράδειγμα, η Κύπρος μετά την τουρκική εισβολή του 1974, η Κροατία και η Βοσνία κατά τη διάρκεια του βαλκανικού πολέμου και το Ιράκ και το Κουβέιτ κατά τη διάρκεια του Πρώτου Πολέμου του Κόλπου.¹⁶

Η Σύμβαση της Χάγης και τα δύο πρωτόκολλά της αποτελούν το κύριο ειδικό σώμα του διεθνούς δικαίου που εφαρμόζεται για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε ένοπλες συγκρούσεις. Ωστόσο, κι άλλα διεθνή νομικά μέσα περιέχουν διατάξεις που εφαρμόζονται σε περιπτώσεις λεηλασίας έργων τέχνης κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων, όπως η Σύμβαση της UNESCO για τα μέτρα απαγόρευσης και πρόληψης της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας πολιτιστικών αγαθών (Σύμβαση της UNESCO του 1970),¹⁷ καθώς και ορισμένα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (βλ. επόμενη ενότητα).

¹² 14 Μαΐου 1954, 249 UNTS 240.

¹³ Διακήρυξη των Συμμαχικών δυνάμεων κατά των πράξεων αφαίρεσης περιουσίας που διαπράττονται σε εδάφη υπό εχθρική κατοχή ή έλεγχο, Λονδίνο, 5 Ιανουαρίου 1943, 1943, 8 Department of State Bulletin 21.

¹⁴ 14 Μαΐου 1954, 249 UNTS 358.

¹⁵ 26 Μαρτίου 1999, 38 ILM 769 (1999).

¹⁶ BOYLAN J Patrick, "Implementing the 1954 Hague Convention and Its Protocols: Legal and Practical Implications", Φεβρουάριος 2006, 3, έγγραφο εργασίας, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://culturalpolicy.uchicago.edu/implementing-1954-hague-convention-its-protocols-legal-and-practical-implications>.

¹⁷ 17 Νοεμβρίου 1970, 823 UNTS 231.

1.2.1. Απαγόρευση και Πρόληψη

Η Σύμβαση της Χάγης ορίζει ότι η κλοπή, λεηλασία ή υπεξαίρεση έργων τέχνης και άλλων δημόσιων ή ιδιωτικών πολιτιστικών στοιχείων κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων είναι παράνομη. Κατά συνέπεια, το άρθρο 4 προβλέπει την υποχρέωση διαφύλαξης των πολιτιστικών αγαθών. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν «να απαγορεύουν, να προλαμβάνουν και, αν χρειαστεί, να σταματούν κάθε μορφή **κλοπής, λεηλασίας ή υπεξαίρεσης**, καθώς και κάθε πράξη βανδαλισμού που στρέφεται κατά των πολιτιστικών αγαθών»¹⁸ και να «απέχουν από την επίταξη» τέτοιων αγαθών που βρίσκονται στο έδαφος άλλου συμβαλλόμενου κράτους. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, το κράτος κατοχής δεν έχει μόνο την υποχρέωση να απέχει από τέτοιες πράξεις: θα πρέπει επίσης να λάβει όλα τα μέτρα για την αποκατάσταση της δημόσιας τάξης, σταματώντας τη διενέργεια τέτοιων πράξεων από τον τοπικό πληθυσμό, για παράδειγμα, ή τις αντιμαχόμενες ένοπλες δυνάμεις.¹⁹ Ομοίως, το πρώτο πρωτόκολλο υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη να εμποδίζουν την **εξαγωγή** πολιτιστικών αγαθών από εδάφη που κατέχουν (άρθρο 1).

Το δεύτερο πρωτόκολλο υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη όχι μόνο να προλαμβάνουν αλλά και να απαγορεύουν «κάθε **παράνομη εξαγωγή, άλλη αφαίρεση ή μεταβίβαση της κυριότητας** πολιτιστικών αγαθών» αναφορικά με τα κατεχόμενα εδάφη (άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχείο α)²⁰. Επιπλέον, το άρθρο 15 παράγραφος 1 στοιχείο ε του δεύτερου πρωτοκόλλου ενισχύει το άρθρο 4 της Σύμβασης της Χάγης καθορίζοντας ότι «η κλοπή, η λεηλασία, η υπεξαίρεση ή οι πράξεις βανδαλισμού που στρέφονται κατά των πολιτιστικών αγαθών που προστατεύονται βάσει της Σύμβασης» συνιστούν εγκλήματα πολέμου όταν διαπράττονται εκ προθέσεως.²¹ Το άρθρο 15 παράγραφος 2 του δεύτερου πρωτοκόλλου ορίζει, επίσης, ότι τα συμβαλλόμενα κράτη θα πρέπει να θεσπίσουν «τα αναγκαία μέτρα για να καθιερώσουν ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο» τα αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 15 «και να καταστήσουν τα αδικήματα αυτά κολάσιμα με τις κατάλληλες κυρώσεις».

Η Σύμβαση της UNESCO του 1970 θεωρεί παράνομη την «εξαγωγή και τη μεταβίβαση της κυριότητας πολιτιστικών αγαθών υπό τον εξαναγκασμό που απορρέει άμεσα ή έμμεσα από την κατοχή μιας χώρας από ξένη δύναμη» (άρθρο 11). Η διάταξη αυτή συμπληρώνει τα πρωτόκολλα της Σύμβασης της Χάγης, θεωρώντας παράνομη την εξαγωγή και μεταβίβαση αυτή για όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης της UNESCO του 1970 και όχι μόνο για το κράτος κατοχής.²²

Όσον αφορά τις **αρχαιολογικές ανασκαφές**, η παράνομη απομάκρυνση αρχαιολογικών αντικειμένων από χώρους θεωρείται υπεξαίρεση κατά την έννοια του άρθρου 4 παράγραφος 3 της Σύμβασης της Χάγης, υπό την προϋπόθεση ότι το δίκαιο του κατεχόμενου κράτους κατοχυρώνει την κυριότητα του αντικειμένου αυτού στο κράτος, ακόμη και χωρίς φυσική κατοχή.²³ Το δεύτερο πρωτόκολλο προβλέπει επίσης ότι τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να απαγορεύουν και να προλαμβάνουν «κάθε αρχαιολογική ανασκαφή, εκτός εάν αυτό απαιτείται αυστηρά για τη διαφύλαξη, καταγραφή ή διατήρηση πολιτιστικών αγαθών» στο κατεχόμενο έδαφος (άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχείο β).

¹⁸ Ο περιορισμός αυτός δεν μπορεί να αρθεί ούτε για λόγους στρατιωτικής αναγκαιότητας. TOMAN, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 2, 70. Ο'KEEFE, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 5, 133.

¹⁹ Ο'KEEFE, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 5, 133.

²⁰ TOMAN Jiri, *Cultural Property in War: Improvement in Protection. Commentary on the 1999 Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*, Paris, UNESCO Publishing, 2009, 154.

²¹ Ο'KEEFE, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 5, 133. Το δεύτερο πρωτόκολλο καθιστά επίσης αδίκημα την εκ προθέσεως πρόκληση «εκτεταμένης καταστροφής ή οικειοποίησης πολιτιστικών αγαθών» (άρθρο 15 παράγραφος 1 στοιχείο γ).

²² TOMAN, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 20, 156.

²³ TOMAN, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 20, 294-295. Ο'KEEFE, βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 5, 134.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω (ενότητα 1.2), το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών έχει εκδώσει σειρά ψηφισμάτων βάσει του κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών που εξετάζουν το ζήτημα των πολιτιστικών αγαθών που λεηλατήθηκαν στο πλαίσιο ένοπλης σύγκρουσης, συμβάλλοντας έτσι στην εφαρμογή του πρώτου πρωτοκόλλου. Συνολικά, τα ψηφίσματα αυτά προβλέπουν «εμπάργκο» στο εμπόριο πολιτιστικών αντικειμένων που απομακρύνονται από περιοχές συγκρούσεων. Αυτό συνέβη με τα ψηφίσματα που εκδόθηκαν μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ²⁴ και την είσοδο των αμερικανικών δυνάμεων στο Ιράκ το 2003.²⁵ Πιο πρόσφατα, με το ψήφισμα 2199 (2015), το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών κάλεσε όλα τα κράτη να «λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν το εμπόριο ιρακινών και συριακών πολιτιστικών αγαθών και άλλων αντικειμένων αρχαιολογικής, ιστορικής, πολιτιστικής, σπάνιας επιστημονικής και θρησκευτικής σημασίας που απομακρύνθηκαν παράνομα από το Ιράκ από τις 6 Αυγούστου 1990 και από τη Συρία από τις 15 Μαρτίου 2011, μεταξύ άλλων με την απαγόρευση του διασυνοριακού εμπορίου τέτοιων αντικειμένων».²⁶

Έχοντας αναγνωρίσει τον εγκληματικό χαρακτήρα της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και τις καταστροφικές συνέπειές της για την πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας, το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Έλεγχο των Ναρκωτικών και την Πρόληψη του Εγκλήματος (UNODC) ανέπτυξε - σε συνεργασία με την UNESCO και την INTERPOL - τις «διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές για την πρόληψη του εγκλήματος και την αντιμετώπιση από την ποινική δικαιοσύνη της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και άλλων συναφών αδικημάτων». Οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες εγκρίθηκαν το 2014 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, αναγνωρίζουν την «αυξανόμενη εμπλοκή οργανωμένων εγκληματικών ομάδων σε όλες τις μορφές και πτυχές της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών» και καλούν τα κράτη μέλη του ΟΗΕ να αξιολογήσουν και να επανεξετάσουν τη νομοθεσία, τις διαδικασίες και τις πρακτικές τους υπό το πρίσμα των κατευθυντήριων γραμμών «προκειμένου να διασφαλιστεί η επάρκειά τους για την πρόληψη και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και των συναφών αδικημάτων».²⁷

Βλέπε ψήφισμα 661 (1990) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 6ης Αυγούστου 1990 για την κατάσταση μεταξύ Ιράκ και Κουβέιτ: «όλα τα κράτη εμποδίζουν την εισαγωγή στο έδαφός τους όλων των εμπορευμάτων και προϊόντων που προέρχονται από το Ιράκ ή το Κουβέιτ» (παρ. 3(α)).

²⁵ Βλέπε ψήφισμα 1483 (2003) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 22ας Μαΐου 2003: «Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να [απαγορεύσουν] την εμπορία ή τη μεταφορά [ιρακινών πολιτιστικών αγαθών και άλλων αντικειμένων αρχαιολογικής, ιστορικής, πολιτιστικής, σπάνιας επιστημονικής και θρησκευτικής σημασίας που αφαιρέθηκαν παράνομα από το Εθνικό Μουσείο του Ιράκ, την Εθνική Βιβλιοθήκη και άλλες τοποθεσίες στο Ιράκ μετά την έκδοση του ψηφίσματος 661 (1990) της 2ας Αυγούστου 1990]».

²⁶ Βλέπε ψήφισμα υπ' αριθ. 2199 (2015) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, της 12ης Φεβρουαρίου 2015, παρ. 17. Βλέπε επίσης το ψήφισμα υπ' αριθ. 2249 (2015) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, της 20ής Νοεμβρίου 2015.

²⁷ Ψήφισμα 69/196 της Γενικής Συνέλευσης της 26ης Ιανουαρίου 2015.

3. ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES

**POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND
CONSTITUTIONAL AFFAIRS**

LEGAL AFFAIRS

Cross-border restitution claims of art looted in armed conflicts and wars and alternatives to court litigations

STUDY

Abstract

This study was commissioned and supervised by the European Parliament's Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs at the request of the JURI Committee.

Restitution of art looted during past and present armed conflicts is a major issue for our societies. Claiming restitution before courts – often in foreign States – has proven to be difficult. That is why parties turn more and more to dispute resolution means alternative to court litigation. This study examines the legal difficulties related to art restitution claims and proposes policy recommendations for States and EU institutions to overcome these difficulties and seek to achieve just and fair solutions.

ABOUT THE PUBLICATION

This research paper was requested by the European Parliament's Committee on Legal Affairs and commissioned, supervised and published by the Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs.

Policy departments provide independent expertise, both in-house and externally, to support European Parliament committees and other parliamentary bodies in shaping legislation and exercising democratic scrutiny over EU external and internal policies.

To contact the Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, or to subscribe to its newsletter, please write to: poldep-citizens@europarl.europa.eu

Research Administrator Responsible

Roberta PANIZZA
Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs
European Parliament
B-1047 Brussels
E-mail: poldep-citizens@europarl.europa.eu

AUTHOR

Professor Marc-André RENOLD, Director of the Art-Law Centre and Holder of the UNESCO Chair in the international law of Cultural Heritage, University of Geneva with the cooperation of the Art-Law Centre team: Dr. Alessandro Chechi, Ms. Justine Ferland and Mrs. Ece Velioglu-Yildizci.

LINGUISTIC VERSION

Original: EN

Manuscript completed in May, 2016
© European Union, 2016

This document is available on the internet at:
<http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>

DISCLAIMER

The opinions expressed in this document are the sole responsibility of the author and do not necessarily represent the official position of the European Parliament.

Reproduction and translation for non-commercial purposes are authorised, provided the source is acknowledged and the publisher is given prior notice and sent a copy.

EXECUTIVE SUMMARY

Armed conflicts, whether international or intrastate, pose multiple threats to cultural heritage. The looting of art is one of them. History provides many examples of victorious armies plundering the vanquished and bringing home war trophies – often justifying their actions by qualifying them as “war damage reparations”. The looting of art across Europe and beyond by Napoleon and his army is but one of several examples. Art theft and looting also occurred on a massive scale during World War II, among others by Nazi Germany and later by the Red Army, looting numerous works of art from their owners and displacing valuable artworks from their original location. Recent conflicts, such as the wars in Iraq and Syria, show that the problem of looting is very much a contemporaneous one and far from concerning only last century's world conflicts, an additional concern being that looting is now used to finance terrorism.

This Report addresses the subject of restitution of art looted in armed conflicts and wars and alternatives to court litigation under five aspects. The legal bases of restitution claims are questioned first (1). The main legal difficulties relating to those claims are then identified (2). The third chapter focuses on the role of provenance research in this context (3). The next chapter deals with the resolution of disputes through court litigation and attempts to show the rising impact of alternative means (4). The Report concludes with some recommendations for future policy in this field (5).

Since the second half of the 20th century, States have adopted multiple international instruments – such as the 1954 Hague Convention and its two Protocols, the 1970 UNESCO Convention, the 1995 UNIDROIT Convention, European Council Conventions and Recommendations, UN General Assembly and Security Council resolutions, etc. – in an effort to prevent and repair the damage caused by the destruction and looting of cultural property during armed conflicts as well as in peace time. At the European level, the European Union and the Council of Europe have adopted a number of instruments that address the problem of the illicit trafficking and the question of the return of wrongfully removed cultural objects. Soft law instruments, despite their non-binding character, also play an important role in inspiring States and non-State actors (such as museums).

The existing international instruments appear sufficient, both on the prevention and the reparation/restitution sides; as such, there appears to be no need to change the body of existing international law with additional norms. Some of the international and European instruments have had more success than others, but the current attention focuses more on harmonizing rules on offences relating to cultural property. As for soft law instruments, they seem to have had tangible positive impacts so far.

However, the most urgent issue is that international rules are still not uniformly enforced by States – including some European States – and they should be effectively and promptly implemented at the national level through appropriate legislative and administrative measures. Indeed, in the absence of national laws rendering the international principles applicable in each State's domestic system, the value of such principles remains theoretical. Initiatives taken by Switzerland, the Netherlands and Canada should notably inspire other States to that effect.

Due to the important quantity of art looted throughout the years, it is frequent that States, museums, galleries, auction houses and private collectors face restitution claims from the victims of plundering (and their heirs). Since art looted in armed conflicts and wars is more often than not exported out of the country where the looting took place, most restitution claims and the resulting judicial cases have an international element. Unfortunately, claimants involved in cross-border restitution cases face multiple legal obstacles, such as conflict of law and/or jurisdiction issues, the task of determining what constitutes looted art, the varying statutes of limitation, burden of proof issues and the

applicability of anti-seizure legislation in some States. These issues, unfortunately quite generalized throughout national legal systems, render the outcome of claims less than certain.

Notwithstanding these legal difficulties, the rise of restitution claims and the resulting emphasis on ownership issues have made provenance research a major concern for all actors in the art market. Legal and ethical standards relating to provenance have greatly developed over the years. Today, many European States and museums have created provenance research programs or commissions to ensure that they do not possess looted object in their collections. This practice of provenance research certainly leads to a more transparent and responsible art market and discourages looting. However, experience shows that collecting institutions have not yet been able to overcome the limits of such provenance research – such as the sometimes too short timespan covered by research, the inaccessibility of private collections and the loss of documentation and evidence on provenance over the years – and hence to identify looted material.

For these reasons, disputes concerning ownership of looted art and requests for restitution remain frequent. Although dispossessed owners (or their heirs) can demand the restitution of their looted property before domestic courts, the previously mentioned procedural hurdles and other shortcomings of court litigation make alternative means of dispute resolution (ADR) – such as arbitration, mediation, conciliation and negotiation – and the possible associated solutions reached through such means more appealing. Some States have put in place non-judicial bodies to help solve Nazi-looted art cases through procedures resembling conciliation. Contrary to resolution through court litigation, where national judges are bound by the applicable rules of law (which on average tend to disadvantage claimants), ADR means allow the parties to explore solutions based on other considerations, such as ethical principles and their reciprocal interests, in order to reach “just and fair solutions” that are often outside of a national court’s jurisdiction.

States who encourage the settlement of looted art conflicts through ADR and/or who have put in place non-judicial bodies in that regard are excellent examples of “good practices” in this field. However, these actions do not allow the preventing of plunder in the first place, nor are they sufficient to ensure subsequent restitution where it is required. Uniformity of solutions seems to be the most urgent matter to ensure, from the global perspective, an appropriate resolution of looted art restitution cases. Both in private and in public law, this uniformity could be reached at the level of the determination of the applicable law, by applying the law of the place of origin (*lex originis*) instead of the generally applied law of the artwork’s situation (*lex rei sitae*). Uniformity could also be achieved if States were to adopt common standards and rules through the effective implementation of existing international conventions, as well as rules providing for undisputable state ownership on undiscovered cultural property, uniform due diligence standards and specific statutes of limitations applicable to looted art claims. Moreover, it would also be advisable to set up some form of advisory body at the EU level, which would be in charge with proposing long term solutions and/or giving advice in specific cases.

1. LEGAL BASES OF CLAIMS FOR THE RESTITUTION¹ OF LOOTED ART IN EUROPE

KEY FINDINGS

- Various legal instruments deal with the restitution of looted art on national and international levels.
- The **international instruments** applicable to the looting of cultural property in armed conflicts appear to create sufficient legal standards, both on the **prevention** and the **reparation/restitution** sides. As such, there is no need to add any additional international regulation. However, existing rules need to be promptly and effectively **implemented** at the **national level** through specific legislative and administrative measures.
- **Soft law instruments** are particularly important to guide the States in the implementation of international norms and also in the resolution of disputes relating to specific contexts of looting.

1.1. Historical Perspective

Wars and plunder have gone hand in hand throughout history. For a very long time, no particular rule of international law prevented armies from taking the property of enemies or destroying it after their defeat. On the contrary, the taking was generally recognized as “right to booty” (*jus praedae*).² Examples of art looted during wars date back to antiquity.³ As Toman recalls, “the appropriation of a nation’s art treasures has always been regarded as a trophy of war which adds to the glory of the victor and the humiliation of the vanquished”.⁴

It was only by the end of the nineteenth century that provisions protecting the enemy’s property, including cultural property, found their place in international conventions codifying the laws and customs of war.⁵ Article 56 of the Hague Regulations⁶ prohibited explicitly “[a]ll seizure of, destruction or wilful damage done to institutions [dedicated to religion, charity and education, the arts and sciences], historic monuments, works of art and science” on occupied territory.

¹ The terms “restitution” and “return” will be used interchangeably in the present Report. Note, however, the distinction proposed by Kowalski: the remedy of restitution concerns wartime plunder, theft, the violation of national laws vesting ownership of cultural objects in the State and all transfers based on immoral laws in force at the time of the deprivation; return involves claims for cultural objects taken away by colonial powers or illicitly exported (KOWALSKI W Wojciech, “Types of Claims for Recovery of Lost Cultural Property”, Museum, 2004, 85-102). Note also that, regarding illicit traffic in times of peace, the UNIDROIT 1995 Convention, discussed later in this Report, has very clearly distinguished the *restitution* of stolen cultural objects from the *return* of illicitly exported cultural objects.

² TOMAN Jiri, *The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*, Dartmouth, Aldershot, 1996, 3.

³ GREENFIELD Jeanette, “The Spoils of War”, in SIMPSON Elizabeth (ed.), *The Spoils of War*, New York: Harry N. Abrams, 1997, 34-38.

⁴ TOMAN, *supra* note 2, 337.

⁵ Two international peace conferences took place in The Hague in 1899 and 1907. The rules adopted in the first conference (Convention II on the Laws and Customs of War on Land) were revised in the second one (Convention IV respecting the Laws and Customs of War on Land and its annexed regulations). See TOMAN, *supra* note 2, 10-13; Roger O’KEEFE, *The Protection of Cultural Property in Armed Conflict*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 22-34.

⁶ Regulations Respecting the Laws and Customs of War on Land annexed to Hague Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land of 1907.

The Hague Regulations were, however, completely ignored during the Second World War (WWII), “which saw not only the destruction of cultural property but also the systematic pillage of the occupied territories”⁷ by the the Nazi regime, which is considered to have undertaken the greatest displacement and plunder of paintings of all times.⁸

The restitution of art looted during WWII is now not only a matter for specialists, but also a general public concern. This is not only due to films such as “Monuments Men” (2014) and “Woman in Gold” (2015). The question of the restitution of Nazi looted art remains a highly relevant topic because it is in this context that the most inventive and courageous initiatives have been developed by States, collecting institutions and art trade businesses to deal with the claims of the victims (and the heirs) of Nazi looting.

Recent conflicts, such as the wars in Iraq and Syria, show that the problem of looting is far from concerning only last century's world conflicts. UNITAR has reported that since the beginning of the conflicts, looting at certain Syrian archaeological sites has dramatically increased.⁹ It is important to consider that the main threat in conflicts has “shifted from the destruction of immovables and their contents during attack to the plunder of archaeological sites and museums”.¹⁰ The latest additional concern is that looting is used to finance terrorism.¹¹

The first Chapter of this Report addresses two key themes: the **prohibition** and **prevention** of the looting of cultural objects in armed conflicts on the one hand and the **restitution** of looted objects on the other hand. It does so by examining the responses to these problems at the levels of international law (1.2.) and European law (1.3.), and by exploring the efforts deployed by a number of selected States (1.4.) and the developments at the level of soft law (1.5.).

1.2. International Law

The nature and extent of the Nazi art looting and the massive destruction of cultural property during WWII led to the adoption of the first international convention dedicated exclusively to the protection of cultural property: the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflicts (the Hague Convention).¹² The drafting of the Hague Convention was heavily influenced by the principles embodied in the 1943 London Declaration.¹³ This Declaration publicized the extent of Nazi plunder and warned Axis States and neutral nations that the Allies intended “to do their utmost to defeat the methods of dispossession practiced by the” Nazis. In particular, the Allies declared “invalid any transfers of, or dealings with property, rights and interests of any description whatsoever which are, or have been, situated in the territories which have come under the occupation or control, direct or indirect of the Governments with which they are at war”. However, the London Declaration did not introduce new international law obligations, it merely reiterated the prohibitions set forth in the Hague Regulations.

The Hague Convention was adopted together with the Protocol for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (First Protocol).¹⁴ This regulates the

⁷ TOMAN, *supra* note 2, 337.

⁸ GREENFIELD, *supra* note 3, 38.

⁹ “Satellite-Based Damage Assessment to Cultural Heritage Sites in Syria” (2014), <https://www.unitar.org/unosat/chs-syria>.

¹⁰ O'KEEFE, *supra* note 5, 132.

¹¹ See UN Security Council Resolution 2199 (2015) of 12 February 2015, Art. 16, which states: “ISIL, ANF and other individuals, groups, undertakings and entities associated with Al-Qaida, are generating income from engaging directly or indirectly in the looting and smuggling of cultural heritage items from archaeological sites, museums, libraries, archives, and other sites in Iraq and Syria”.

¹² 14 May 1954, 249 UNTS 240.

¹³ Declaration of the Allied Nations against Acts of Dispossession Committed in Territories under Enemy Occupation or Control, London, 5 January 1943, 1943, 8 Department of State Bulletin 21.

¹⁴ 14 May 1954, 249 UNTS 358.

circulation of cultural property in time of war, by contemplating obligations for occupying powers to prevent and avoid any export of cultural objects from occupied territories and, in the event that such export would occur, to provide for their return.

More recently, the Hague Convention was completed by the Second Protocol to the Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (Second Protocol) of 1999.¹⁵ The adoption of the Second Protocol was deemed necessary to reinforce the protection system of the Hague Convention as a result of the disastrous cultural losses undergone, for instance, by Cyprus following the Turkish invasion of 1974, Croatia and Bosnia during the Balkan war, and Iraq and Kuwait during the First Gulf War.¹⁶

The Hague Convention and its two Protocols constitute the main specific body of international law applicable to the protection of cultural property in armed conflicts. However, other international instruments contain provisions applicable to the looting of art during armed conflicts, such as the UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (1970 UNESCO Convention),¹⁷ and a number of resolutions of the United Nations (UN) Security Council and General Assembly (see the next Section).

1.1.1. Prohibition and Prevention

The Hague Convention establishes that the theft, pillage, or misappropriation of works of art and other items of public or private cultural assets in the course of armed conflicts is unlawful. Consequently, Article 4 provides for the obligation of respect for cultural property. According to this provision, State Parties must “prohibit, prevent and, if necessary, put a stop to any form of **theft, pillage or misappropriation** of, and any acts of vandalism directed against, cultural property”¹⁸ and to “refrain from requisitioning” such property situated in the territory of another state party. It is important to underline that under this provision the occupying State has more than an obligation to refrain from such acts: it should also take all measures to restore the public order by putting a stop to the commission of such acts by, for instance, the local population or the opposing armed forces.¹⁹ Similarly, the First Protocol obliges State Parties to prevent the **export** of cultural property from a territory occupied by them (Article 1).

The Second Protocol obliges the State Parties not only to prevent but also to prohibit “any **illicit export, other removal or transfer of ownership** of cultural property” in relation to an occupied territory (Article 9(1)(a)).²⁰ Furthermore, Article 15(1)(e) of the Second Protocol strengthens Article 4 of the Hague Convention by establishing that “theft, pillage or misappropriation of, or acts of vandalism directed against cultural property protected under the Convention” constitute war crimes when committed intentionally.²¹ Article 15(2) of the Second Protocol also establishes that States Parties should adopt “such measures as may be necessary to establish as criminal offences

¹⁵ 26 March 1999, 38 ILM 769 (1999).

¹⁶ BOYLAN J Patrick, “Implementing the 1954 Hague Convention and Its Protocols: Legal and Practical Implications”, February 2006, 3, Working Paper, available at: <https://culturalpolicy.uchicago.edu/implementing-1954-hague-convention-its-protocols-legal-and-practical-implications>.

¹⁷ 17 November 1970, 823 UNTS 231.

¹⁸ This limitation cannot be waived even for reasons of military necessity. TOMAN, *supra* note 2, 70; O’KEEFE, *supra* note 5, 133.

¹⁹ O’KEEFE, *supra* note 5, 133.

²⁰ TOMAN Jiri, *Cultural Property in War: Improvement in Protection. Commentary on the 1999 Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*, Paris, UNESCO Publishing, 2009, 154.

²¹ O’KEEFE, *supra* note 5, 133. The Second Protocol also makes it an offence to cause intentionally “extensive destruction or appropriation of cultural property” (Art. 15 (1) lit. c).

under their domestic law” the offences set forth in Article 15 “and to make such offences punishable by appropriate penalties”.

The 1970 UNESCO Convention considers illicit the “export and transfer of ownership of cultural property under compulsion arising directly or indirectly from the occupation of a country by a foreign power” (Article 11). This provision supplements the Protocols to the Hague Convention by considering illicit such export and transfer with respect to all Parties to the 1970 UNESCO Convention, and not only the occupying State.²²

With regard to **archaeological excavations**, the illicit removal of archaeological objects from sites is regarded as misappropriation within the meaning of Article 4(3) of the Hague Convention, provided that the law of the occupied State vests ownership of such object in the State, even without physical possession.²³ The Second Protocol further provides that States Parties must prohibit and prevent “any archaeological excavation, save where this is strictly required to safeguard, record or preserve cultural property” in the occupied territory (Article 9(1)(b)).

As mentioned above (Section 1.2), the UN Security Council has adopted a number of resolutions under Chapter VII of the UN Charter that address the question of cultural objects looted in the context of armed conflict, thereby contributing to the implementation of the First Protocol. All in all, these resolutions provide for an “embargo” on the trade of cultural objects removed from conflict zones. This was the case of the resolutions adopted following the invasion of Kuwait by Iraq²⁴ and the entry of US forces into Iraq in 2003.²⁵ More recently, with Resolution 2199 (2015), the UN Security Council called on all States to “take appropriate steps to prevent the trade in Iraqi and Syrian cultural property and other items of archaeological, historical, cultural, rare scientific, and religious importance illegally removed from Iraq since 6 August 1990 and from Syria since 15 March 2011, including by prohibiting cross-border trade in such items”.²⁶

Having recognized the criminal character of the trafficking in cultural property and its devastating consequences for the cultural heritage of humankind, the UN Office on Drugs and Crime (UNODC) developed – in collaboration with UNESCO and INTERPOL – the “International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences”. Adopted in 2014 by the UN General Assembly, these guidelines recognize the “growing involvement of organized criminal groups in all forms and aspects of trafficking in cultural property” and call on UN Member States to assess and review their legislation, procedures, and practices in light of the Guidelines “in order to ensure their adequacy for preventing and combating trafficking in cultural property and related offences”²⁷.

²² TOMAN, *supra* note 20, 156.

²³ TOMAN, *supra* note 20, 294-295. O’KEEFE, *supra* note 5, 134.

²⁴ See UN Security Council Resolution 661 (1990) of 6 August 1990 on the situation between Iraq and Kuwait: “all States shall prevent the import into their territories of all commodities and products originating in Iraq or Kuwait” (para. 3(a)).

²⁵ See UN Security Council Resolution 1483 (2003) of 22 May 2003: “Member States shall take appropriate steps to [prohibit] the trade in or transfer of [Iraqi cultural property and other items of archaeological, historical, cultural, rare scientific, and religious importance illegally removed from the Iraq National Museum, the National Library, and other locations in Iraq since the adoption of resolution 661 (1990) of 2 August 1990]”.

²⁶ See UN Security Council Resolution No. 2199 (2015) of 12 February 2015, para. 17. See also UN Security Council Resolution No. 2249 (2015) of 20 November 2015.

²⁷ General Assembly Resolution 69/196 of 26 January 2015.

4. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Περνώντας στον σχολιασμό της μεταφραστικής διαδικασίας, είναι σημαντικό να ξεκινήσουμε από τον ορισμό της μεταφραστικής εντολής, η οποία μας βοήθησε, σε συνδυασμό με την ανάλυση του κειμένου-πηγή (ΚΠ), να καθορίσουμε τις μακροστρατηγικές που ακολουθήσαμε. Το είδος του κειμένου καθόρισε, επίσης, αρκετές από τις αποφάσεις που πήραμε κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Προτού εμβαθύνουμε στις μεθόδους που χρησιμοποιήσαμε για να αντιμετωπίσουμε τα μεταφραστικά προβλήματα με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, αναλύσαμε εκτενώς το ΚΠ σύμφωνα με το μοντέλο της Nord (1991) και εμβαθύνουμε εκτενώς στα μεταφραστικά προβλήματα που εντοπίζουμε σε αυτό, σύμφωνα με όσα λέει η Baker (1992). Τέλος, επικεντρωθήκαμε σε ζητήματα ορολογίας που αποτελούν μείζον μεταφραστικό πρόβλημα σε ένα τέτοιου είδους κείμενο.

4.1. Σχολιασμός μεταφραστικής εντολής

Πρώτα απ' όλα, ξεκινήσαμε με τη μεταφραστική εντολή, το πακέτο των μεταφραστικών οδηγιών που αποτελεί τον οδηγό μας και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις αποφάσεις που παίρνουμε καθ' όλη τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας. Κατά τη Nord, όσο περισσότερες και πιο λεπτομερείς πληροφορίες περιλαμβάνει το πακέτο μεταφραστικών οδηγιών τόσο πιο επιτυχημένο θα είναι το μεταφραστικό αποτέλεσμα, καθώς θα έχουν υιοθετηθεί κατάλληλες στρατηγικές που θα εξυπηρετούν επαρκώς τους στόχους του μεταφράσματος και έτσι το μετάφρασμα θα ανταποκρίνεται στην εκάστοτε επικοινωνιακή κατάσταση. Έτσι, η μεταφραστική εντολή πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες όπως η επιδιωκόμενη κειμενική λειτουργία, οι παραλήπτες του κειμένου-στόχος (ΚΣ), ο χώρος και χρόνος πρόσληψης του κειμένου, το μέσο μετάδοσης του κειμένου, το κίνητρο για τη δημιουργία ή την πρόσληψη του κειμένου (1997/2014, σ. 139). Βασιζόμενοι σε αυτά, καθορίσαμε τη μεταφραστική εντολή. Συγκεκριμένα, το κείμενο θα βρίσκεται στο διαδίκτυο, στην ηλεκτρονική πύλη ThinkTank του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, μαζί με τις υπόλοιπες γλωσσικές εκδοχές (EN, FR, DE) ("ThinkTank. European Parliament", χ.χ.) και η λειτουργία του θα είναι ίδια με αυτή του πρωτοτύπου. Παραλήπτες του ΚΣ φαίνεται να είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που θα χρησιμοποιήσουν τη μελέτη ώστε να πάρουν αποφάσεις για τον σχηματισμό νέας ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Δέκτης του κειμένου ενδέχεται να είναι και οποιοσδήποτε Έλληνας ευρωπαίος πολίτης που ενδιαφέρεται για το προς συζήτηση θέμα. Το κίνητρο για τη δημιουργία της ελληνικής γλωσσικής εκδοχής είναι η ενημέρωση των μελών

του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τον σχηματισμό νέας νομοθεσίας, καθώς και η ισότιμη πρόσβαση των ευρωπαίων πολιτών σε πληροφορίες που αφορούν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Παλιότερα, η ισοδυναμία μεταξύ ΚΠ και ΚΣ, που δίνει προτεραιότητα στο ΚΠ, ήταν το επιθυμητό αποτέλεσμα της μετάφρασης. Πλέον, οι λειτουργιστικές προσεγγίσεις (Vermeer, Nord) που δίνουν βάση στη λειτουργία του ΚΣ γνωρίζουν μεγαλύτερη αποδοχή. Βάσει της *θεωρίας του Σκοπού* του Vermeer, ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που καθορίζει τον στόχο μιας μετάφρασης είναι ο παραλήπτης, δηλαδή ο δέκτης για τον οποίο προορίζεται το ΚΣ. Το ΚΠ κατέχει σαφώς υποδεέστερη θέση στη *θεωρία του Σκοπού* απ' ό,τι στις θεωρίες που βασίζονται στην ισοδυναμία. Ο Vermeer αντιμετωπίζει το ΚΠ ως παροχή πληροφοριών και όχι ως βασικό κριτήριο για τη λήψη αποφάσεων στη μετάφραση (Vermeer, όπως αναφέρεται στη Nord, 1997/2014, σ. 40-41). Σύμφωνα με τη θεωρία του Σκοπού, η βασική αρχή που καθορίζει κάθε μεταφραστική διαδικασία είναι ο στόχος της μεταφραστικής δράσης (Vermeer, όπως αναφέρεται στη Nord 1997/2014, σ. 70-71).

Λόγω του είδους του κειμένου, συνδυάσαμε και τις δυο προσεγγίσεις του λειτουργισμού και της ισοδυναμίας και λάβαμε υπόψη το ΚΠ αλλά και τον στόχο της μεταφραστικής δράσης. Στο πλαίσιο της ΕΕ, λόγω της φύσης των κειμένων, υπάρχει ανάγκη για μια προσαρμοσμένη θεωρία, όπου το επίκεντρο της προσοχής είναι και η έμφαση στο ΚΠ αλλά και ο σκοπός του ΚΣ και οι αποδέκτες του (Sosoni, 2012, σ. 87). Βασιζόμαστε, έτσι, σε ένα υβρίδιο από αντιφατικές θεωρίες. Στόχος είναι μάλλον η παραγωγή ενός ΚΣ που συμμορφώνεται με τις συμβάσεις και τους κανόνες του είδους των κειμένων της ΕΕ και εκπληρώνει τις προσδοκίες όχι απαραίτητα του κοινού του ΚΣ, αλλά του εντολέα της μετάφρασης, δηλαδή του οργάνου της ΕΕ που αναθέτει την εργασία (Sosoni, 2012, σ. 86).

Σύμφωνα με τη Reiss, ο πλέον ιδανικός τύπος μετάφρασης είναι αυτός στον οποίο η γλωσσική μορφή του ΚΣ δεν θα προδίδει το ΚΠ και θα εξυπηρετεί τους ίδιους επικοινωνιακούς στόχους με το πρωτότυπο, ενώ παράλληλα θα αποτελεί το τέλειο ισοδύναμό του από συντακτική, σημασιολογική και πραγματολογική άποψη (Reiss, όπως αναφέρεται στη Nord, 1997/2014, σ. 110-111). Αυτή η προσέγγιση φαίνεται να ταιριάζει απόλυτα με τη λογική παραγωγής και μετάφρασης των κειμένων της ΕΕ που αναλύσαμε στην εισαγωγή της εργασίας.

Πριν εμβαθύνουμε στη μεταφραστική διαδικασία, αναγνωρίσαμε τα προβλήματα που προκύπτουν από το ΚΠ και οργανώσαμε το υλικό μας, δηλαδή παράλληλα κείμενα που χρησιμοποιήσαμε, λεξικά, οδηγούς κ.λπ. Το κείμενο προς μετάφραση είναι περιγραφικό και όχι κανονιστικό, αφού δεν επιτελεί νομοθετική λειτουργία και δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα.

Ωστόσο, η γλώσσα των κειμένων της ΕΕ, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι αρκετά τυποποιημένη. Έτσι, ακόμα και όταν το κείμενο προς μετάφραση δεν είναι κανονιστικό, πρέπει να τηρούνται ορισμένοι κανόνες που ορίζει η Ένωση. Είναι αναγκαίο να χρησιμοποιούνται όλοι οι διαθέσιμοι πόροι της ΕΕ, όπως κείμενα αναφοράς, δηλαδή παράλληλα κείμενα που παρουσιάζουν ομοιότητες στη θεματολογία και το κειμενικό είδος, ώστε να λάβουμε τις πιο σωστές αποφάσεις ως προς την απόδοση λεξιλογίου και της ορολογίας και τη σύνταξη μιας και η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι αρκετά συγκεκριμένη και τυποποιημένη. Κείμενα αναφοράς βρίσκουμε στο **Eur-Lex**, πλατφόρμα της ΕΕ με γλωσσικές εκδοχές πολλών ειδών κειμένων. Η ορολογία μπορεί να αντληθεί μέσα από τα κείμενα αναφοράς αλλά παράλληλα και από το **IATE**, τη βάση ορολογίας της ΕΕ. Σημαντικό για τη μετάφραση προς τα ελληνικά, είναι και το **Διοργανικό Εγχειρίδιο Σύνταξης Κειμένων** αφού τα ενωσιακά κείμενα συντάσσονται βάσει συγκεκριμένων γλωσσικών κανόνων, τους οποίους οφείλουμε να σεβαστούμε στην παραγωγή του ΚΣ (π.χ. σωστή χρήση κεφαλαίων, εισαγωγικών). Πλέον, εξίσου σημαντική είναι και η χρήση γλώσσας ουδέτερης προς το φύλο, σύμφωνα με τους **οδηγούς της ΕΕ για τη χρήση συμπεριληπτικής γλώσσας** (Σωσώνη, 2022).

4.2. Ανάλυση του ΚΠ

Το ΚΣ θα χρησιμοποιηθεί στο ίδιο περιβάλλον και υπό ανάλογες συνθήκες με το ΚΠ, επομένως, επικεντρωθήκαμε στην ανάλυση του ΚΠ ώστε να καθορίσουμε τις μακροστρατηγικές για τη μετάφρασή του. Η Nord δίνει μεγάλη σημασία στην εκτενή ανάλυση του ΚΠ πριν τη μετάφραση, σε αντίθεση με τον Vermeer. Υποστηρίζει ότι η ανάλυση του ΚΠ πριν τη μετάφραση μας βοηθά να καθορίσουμε τις στρατηγικές που θα ακολουθήσουμε ώστε να παράγουμε ένα κείμενο που θα ανταποκρίνεται επαρκώς στις απαιτήσεις που ορίζονται στο πακέτο μεταφραστικών οδηγιών (Nord, 1997/2014).

Προχωρήσαμε, έτσι, στην ανάλυση του ΚΠ σύμφωνα με το μοντέλο της Nord (1991). Συγκεκριμένα, εξετάσαμε αναλυτικά την επικοινωνιακή κατάσταση και τους συμμετέχοντες της επικοινωνιακής πράξης στο ΚΠ, συγκρίνοντάς τα με τους αντίστοιχους παράγοντες στο ΚΣ, βάσει της μεταφραστικής εντολής που ήδη αναλύσαμε (Nord, 1991, σ. 15). Στην ανάλυσή μας επικεντρωνόμαστε στους εξωκειμενικούς και ενδοκειμενικούς παράγοντες.

Οι εξωκειμενικοί παράγοντες, που εξετάζονται από τον μεταφραστή πριν ακόμη διαβάσει το κείμενο, είναι το πρώτο βήμα στην ανάλυση κειμένου. Εξωκειμενικοί παράγοντες είναι: ο πομπός, ο δέκτης, η πρόθεση, το μέσο, το μέρος, ο χρόνος, το κίνητρο και η κειμενική λειτουργία.

Στην κατηγορία του **πομπού** του κειμένου, έχουμε τον εμπνευστή, ο οποίος είναι η Γραμματεία της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων, τον εντολέα που είναι το Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και τον δημιουργό που είναι ο Καθηγητής Marc-André Renold, σε συνεργασία με τους Δρ Alessandro Chechi, κα Justine Ferland και κα Ece Veliloglu-Yildizci. Οι δημιουργοί του κειμένου συμμορφώνονται στους κανόνες και τις οδηγίες που έχουν ορίσει η Γραμματεία της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων σε συνεργασία με το Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ο μεταφραστής έχει ρόλο ανάλογο με αυτόν του συντάκτη, αφού δεν είναι απόλυτα ελεύθερος και οφείλει να σεβαστεί το αρχικό κείμενο και τη μεταφραστική εντολή (Nord, 1991, σ. 43).

Η **πρόθεση** του κειμένου καθορίζεται από τον πομπό, και ο μεταφραστής οφείλει να σεβαστεί την προκαθορισμένη πρόθεση συντάσσοντας το νέο κείμενο. Η πρόθεση καθορίζει τις πληροφορίες που θα αναφερθούν και αυτές που ενδεχομένως θα παραλειφθούν. Εδώ, η πρόθεση σύνταξης του κειμένου είναι η πληροφόρηση των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου πάνω στο θέμα που πραγματεύεται η μελέτη.

Δέκτης του κειμένου είναι, κατά κύριο λόγο, μέλη του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου τα οποία βασίζονται σε μελέτες όπως αυτή ώστε να πάρουν αποφάσεις για τον σχηματισμό νέας ευρωπαϊκής νομοθεσίας, επομένως απευθυνόμαστε σε ειδικούς. Η μελέτη αυτή τους παρέχει αντικειμενική και αξιόπιστη ανάλυση και έρευνα σχετικά με το θέμα που πραγματεύεται. Δέκτης μπορεί να είναι, επίσης, κάθε πολίτης της ΕΕ που ενδιαφέρεται να ενημερωθεί για το θέμα της μελέτης. Όπως αναφέρεται και εντός του κειμένου, δημοφιλείς ταινίες όπως οι «Μνημείων άνδρες» και «Γυναίκα από χρυσό» που έχουν κυκλοφορήσει τα τελευταία χρόνια έχουν συμβάλλει στο αυξημένο ενδιαφέρον των απλών πολιτών για τη λεηλασία έργων τέχνης. Είναι αναγκαίο να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα με τη Nord, ο παραλήπτης του ΚΠ και του ΚΣ διαφέρουν ως προς το πολιτισμικό υπόβαθρο και τη γλωσσική κοινότητα και ο μεταφραστής οφείλει να λαμβάνει υπόψη τα χαρακτηριστικά των αποδεκτών κατά τη μεταφραστική διαδικασία (Nord, 1991, σ. 52).

Ο επόμενος εξωκειμενικός παράγοντας ορίζεται σύμφωνα με τη Nord ως το «**μέσο** ή **όχημα** που μεταφέρει το κείμενο στον αναγνώστη» (Nord, 1991, σ. 56). Βάσει του μέσου μέσω του οποίου μεταφέρεται το μήνυμα στον δέκτη, προκύπτουν ορισμένες προσδοκίες που σχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται το μήνυμα μέσω του συγκεκριμένου μέσου.

Έτσι, το κείμενο εδώ είναι δημοσιευμένο στο διαδίκτυο, στην ηλεκτρονική πύλη ThinkTank του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία περιέχει δημοσιεύσεις (μελέτες, αναλύσεις, ενημερώσεις) που συντάσσονται από τα ερευνητικά τμήματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Επομένως, πρέπει να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις στον τρόπο με τον οποίο μεταφέρονται οι πληροφορίες και τη γλώσσα που χρησιμοποιείται. Ο μεταφραστής πρέπει, επομένως, να λαμβάνει υπόψη τις προσδοκίες του δυνητικού παραλήπτη σε σχέση με το μέσο.

Η **χρονική διάσταση** είναι εξαιρετικά σημαντική στην κειμενική ανάλυση πριν τη μετάφραση, καθώς ο μεταφραστής πρέπει να εξετάσει αν οι πληροφορίες του ΚΠ εξακολουθούν να είναι έγκυρες (Nord, 1991, σ. 64) σε ένα κείμενο όπως αυτό, όπου το νομικό πλαίσιο ενδέχεται να έχει αλλάξει με την πάροδο των χρόνων. Το κείμενο έχει δημοσιευτεί 7 χρόνια πριν, το 2016, όμως με μια σύντομη έρευνα εντοπίζουμε ψήφισμα του 2019 σχετικά με τις διασυνοριακές αιτήσεις επιστροφής έργων τέχνης και πολιτιστικών αγαθών που λεηλατήθηκαν σε περίοδο ενόπλων συγκρούσεων και πολέμων, που μας δείχνει πως δεν έχουν υπάρξει νέες τροποποιήσεις στη νομοθεσία, επομένως το κείμενο εξακολουθεί να είναι σχετικό και έγκυρο. Οι αναφορές που γίνονται στο παρελθόν αφορούν γεγονότα που τη στιγμή της συγγραφής ήταν ήδη παρελθοντικά (π.χ. Β' Παγκόσμιος Πόλεμος), έτσι δεν χρειάζεται να τροποποιηθούν οι χρονικοί προορισμοί και δεν αντιμετωπίζουμε πρόβλημα στην απόδοσή τους στο ΚΣ.

Το **κίνητρο** σχετίζεται με τους λόγους για τους οποίους ο πομπός αποφάσισε να έρθει σε επικοινωνία με τον δέκτη. Αυτό περιλαμβάνει την κατάσταση για την οποία γράφτηκε το κείμενο (Nord, 1991, σ. 67). Το κίνητρο συγγραφής είναι η πληροφόρηση των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου πάνω στις νομικές δυσκολίες των αιτήσεων επιστροφής έργων τέχνης. Όμως, αυτό που πιθανόν οδήγησε στη συγγραφή του παρόντος κειμένου είναι οι πρόσφατοι πόλεμοι στο Ιράκ και τη Συρία, που μας δείχνουν ότι η λεηλασία έργων τέχνης είναι ένα επίκαιρο θέμα και δεν αφορά μόνο πολεμικές συγκρούσεις του περασμένου αιώνα, επομένως, οφείλουμε να εξετάσουμε το νομικό πλαίσιο ώστε να τροποποιηθεί, αν αυτό χρειάζεται.

Ίσως ο πιο σημαντικός εξωκειμενικός παράγοντας, κατά τη Nord είναι η **κειμενική λειτουργία**. Η επικοινωνιακή λειτουργία καθορίζει τις στρατηγικές παραγωγής του ΚΣ. Ο μεταφραστής, μέσω της κειμενικής ανάλυσης, επιβεβαιώνει την κειμενική λειτουργία (Nord, 1991, σ. 17). Αρχικά, η κατάταξη του κειμένου πηγής σε ένα συγκεκριμένο κειμενικό τύπο έχει σημασία στην προκειμένη περίπτωση καθώς το ΚΣ οφείλει να διατηρήσει την ίδια

επικοινωνιακή λειτουργία με το ΚΠ σύμφωνα με τη μεταφραστική εντολή. Οι κειμενικοί τύποι, κατά τη Nord, κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με την κυρίαρχη επικοινωνιακή λειτουργία (κατά βάση πληροφοριακή, εκφραστική, προτρεπτική). Το παρόν κείμενο έχει πληροφοριακή λειτουργία αφού στόχος είναι η ενημέρωση του δέκτη σχετικά με το θέμα που πραγματεύεται το κείμενο. Σε μια μεταφραστική κατάσταση όπως αυτή, όπου και το ΚΠ και το ΚΣ ανήκουν στον πληροφοριακό τύπο, ο μεταφραστής οφείλει να αποδώσει το περιεχόμενο του ΚΠ με σωστό και ολοκληρωμένο τρόπο, καθοδηγούμενος, όσον αφορά τις υφολογικές επιλογές, από τις κυρίαρχες νόρμες της γλώσσας και του πολιτισμού-στόχου (Nord, 1997/2014, σ. 91-92).

Αφού εξετάσαμε τους εξωκειμενικούς παράγοντες, συνεχίζουμε με τους ενδοκειμενικούς, δηλαδή τις πληροφορίες που αντλούμε από το κείμενο (Nord, 1991, σ. 35-36). Αυτές είναι το θέμα, το περιεχόμενο, οι προϋποθέσεις, η σύνθεση του κειμένου, το λεξιλόγιο, η συντακτική δομή, τα μη φραστικά στοιχεία και τα υπερτμηματικά χαρακτηριστικά.

Το **θέμα** του κειμένου έχει ιδιαίτερη σημασία στην κειμενική ανάλυση καθώς δίνει στον μεταφραστή μια ιδέα για το περιεχόμενο και την ορολογία του κειμένου, δύο παράγοντες που τον βοηθούν να αποφασίσει αν διαθέτει τις κατάλληλες γνώσεις για να κατανοήσει και να μεταφράσει το κείμενο (Nord, 1991, σ. 86). Το θέμα του παρόντος κειμένου είναι οι νομικές δυσκολίες που σχετίζονται με τις αιτήσεις επιστροφής έργων τέχνης. Η γνώση του θέματος βοηθά τον μεταφραστή να οργανώσει το υλικό που χρειάζεται (παράλληλα κείμενα, λεξικά) και να υπολογίσει πόση έρευνα χρειάζεται να κάνει πριν ξεκινήσει να μεταφράζει. Το θέμα και το **περιεχόμενο** συνήθως δεν εξετάζονται ως δύο ξεχωριστοί παράγοντες (Nord, 1991, σ. 90). Η ανάλυση του περιεχομένου ενός κειμένου περιορίζεται κατά κύριο λόγο στο επίπεδο λεξιλογικών στοιχείων, όπως η αναφορά (Uniformity of solutions seems to be[...]. Both in private and in public law, this uniformity [...]), υποκατάσταση (Recent conflicts, such as the wars in Iraq and Syria, show that the problem of looting is very much a contemporaneous one [...]-, λεξική συνοχή (armed conflicts –looting of art – plundering – war trophies – war damage reparations) κ.ά.

Οι **προϋποθέσεις** είναι όσα υπόρρητα θεωρούνται ως δεδομένα, είναι οι γνώσεις που θεωρείται πως έχουν οι αποδέκτες του κειμένου πριν ακόμα διαβάσουν το κείμενο και που ο συντάκτης ή και ο μεταφραστής θεωρούν ως δεδομένο ότι διαθέτουν. Οι πληροφορίες που φαίνεται να θεωρούνται προϋποθέσεις βάσει του κειμένου αφορούν γενικές γνώσεις για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (για τους Ναζί, τις Συμμαχικές δυνάμεις και τις δυνάμεις του Άξονα), τους πολέμους στο Ιράκ και τη Συρία, τη σύγχρονη τρομοκρατία (Αλ Κάιντα, Ισλαμικό Κράτος),

οργανισμούς όπως η UNESCO και η Interpol. Ο μεταφραστής ίσως πρέπει να προσαρμόσει το πόσο ξεκάθαρα παρουσιάζεται μια πληροφορία βάσει της φερόμενης γενικής γνώσης που διαθέτουν οι αναγνώστες (Nord, 1991, σ. 98). Μιας και το θέμα του κειμένου είναι πανευρωπαϊκό, οι πληροφορίες που παρουσιάζονται εντός του κειμένου θεωρείται πως είναι εξίσου γνωστές σε όλους τους πολίτες της ΕΕ και σίγουρα είναι γνώσεις που διαθέτουν μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στους οποίους απευθύνεται, κατά κύριο λόγο, η μελέτη. Ωστόσο, το διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο των παραληπτών του ΚΠ και του ΚΣ ενδέχεται να απαιτεί προσαρμογή σε ορισμένες αποδόσεις. Για παράδειγμα, έγινε προσαρμογή στην απόδοση της ονομασίας τρομοκρατικών οργανώσεων – ISIL, ANF στο ΚΠ – αφού αυτά δεν χρησιμοποιούνται ευρέως στα ελληνικά. Τα αποδίδουμε, επομένως, ως «Ισλαμικό Κράτος (ISIL)» και «Μέτωπο Αλ Νούσρα (ANF)».

Αυτό που εννοεί η Nord μιλώντας για **σύνθεση κειμένου**, είναι η δομή του – αν αποτελείται, δηλαδή, από αρκετά μικρότερα κείμενα, αν είναι μέρος ενός μεγαλύτερου κειμένου, κλπ. Το κείμενο προς μετάφραση είναι μέρος ενός εκτενέστερου κειμένου. Το κομμάτι της μετάφρασης αφορά την περίληψη της μελέτης και το πρώτο κεφάλαιο αυτής, συγκεκριμένα, τα υποκεφάλαια αυτού που αφορούν την ιστορική προοπτική και το διεθνές δίκαιο. Αυτό είναι μόνο ένα μέρος της μελέτης και δεν αρκεί για να έχουμε μια πλήρη εικόνα της.

Η κατηγορία του **λεξιλογίου** περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, συμφράσεις, ιδιωματισμούς, την επιλογή λέξεων σε σχέση με την πρόθεση, τον χρόνο, το μέρος, το μέσο, την περίσταση, κλπ. Η Nord δηλώνει ακόμα πως η επιλογή του λεξιλογίου σε ένα κείμενο καθορίζεται και από τους εξωκειμενικούς και τους ενδοκειμενικούς παράγοντες (1991, σ. 112). Σαφώς, σε ένα τέτοιο κείμενο εντοπίζουμε ειδικό λεξιλόγιο που έχει άμεση σχέση με το θέμα και το είδος του κειμένου (π.χ. looting, terrorism, protocol, embargo, ownership, penalty), και αποφάσεις που σχετίζονται με τον χρόνο συγγραφής του, το μέσο επικοινωνίας, την περίσταση, την πρόθεση κ.ά. Δεν υπάρχει, για παράδειγμα, μεταφορικός λόγος, μιας και πρόκειται για επίσημη μελέτη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το ύφος είναι επίσημο, αντικειμενικό, υπάρχουν ορισμένα ακρώνυμα και αρκετή ορολογία.

Η **συντακτική δομή** του κειμένου είναι κυρίως, σύνθετες και μακροσκελείς προτάσεις. Αυτές συμπυκνώνουν μεγάλο εύρος πληροφοριών μιας και η πρόθεση του κειμένου είναι η πληροφόρηση του δέκτη. Όσο πιο σύνθετη είναι η θεματολογία του κειμένου, τόσο πιο σύνθετη είναι και η συντακτική δομή. Εφόσον πρόκειται για κείμενο της ΕΕ, πρέπει να τηρούνται

ορισμένα πρότυπα που έχουν να κάνουν με την ισοτιμία των πολιτών, πρέπει δηλαδή σε όλους τους πολίτες να παρέχεται η ίδια ποσότητα και ποιότητα πληροφοριών, που όχι μόνο είναι ίδιες αλλά και φαίνονται ίδιες. Έτσι, στις μεταφράσεις πρέπει να αντιστοιχεί, στο μέτρο του δυνατού, η παράγραφος με την παράγραφο, ακόμη και η περίοδος με την περίοδο (Σωσώνη, 2022) και αυτή είναι η στρατηγική που ακολουθήσαμε και στην προκειμένη περίπτωση.

Σύμφωνα με τη Nord, τα **υπερτμηματικά χαρακτηριστικά** εξυπηρετούν στην έμφαση ή την εστίαση σε ορισμένα σημεία του κειμένου και ωθούν άλλα σημεία στο παρασκήνιο (Nord, 1991, σ. 80). Προσθέτει πως διαθέτουν πληροφοριακή αλλά και στυλιστική λειτουργία. Υπερτμηματικά χαρακτηριστικά είναι οι πλάγιες γραμματοσειρές που εδώ εντοπίζουμε στους τίτλους βιβλίων (π.χ. TOMAN Jiri, *The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*), τα έντονα γράμματα που υπάρχουν στους τίτλους των κεφαλαίων και σε ορισμένες λέξεις-κλειδιά εντός του κειμένου (**prohibition, prevention, restitution**), τα εισαγωγικά που κατά κύριο λόγο παραθέτουν αυτούσια κομμάτια από συμβάσεις (π.χ. but also to prohibit “any illicit export, other removal or transfer of ownership of cultural property”), οι παύλες, οι παρενθέσεις, κ.ά. (Nord, 1991, σ. 120-124), στοιχεία που διατηρούνται και στο μετάφρασμα βάσει πάντα του Διοργανικού Εγχειριδίου Σύνταξης Κειμένων.

Ανακεφαλαιώνοντας, βάσει της μεταφραστικής εντολής και της ανάλυσης του ΚΠ καθορίσαμε τη στρατηγική που ακολουθήσαμε κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Η μετάφραση με βάση τη διάκριση της House είναι συγκαλυμμένη (covert), μιας και η λειτουργία του ΚΠ διατηρείται άθικτη (πληροφοριακή), το κείμενο δεν απευθύνεται ειδικά σε παραλήπτες της γλώσσας-πηγή (ΓΠ), και δεν είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένο με την κοινότητα και τον πολιτισμό της ΓΠ (House, όπως αναφέρεται στη Nord, 1997/2014, σ.110). Το κείμενο εμφανίζεται ως αναδημιουργία που φέρει την ίδια λειτουργία και αξία με το αρχικό. Πρόκειται για μια νομική μετάφραση η οποία καλύπτει ζητήματα του ενοχικού, εμπορικού και εταιρικού δικαίου. Το κείμενο είναι περιγραφικό, και όχι κανονιστικό, αφού πρόκειται για μια μελέτη και όχι επίσημο έγγραφο με νομική ισχύ, οπότε το αντιμετωπίζουμε ως τέτοιο.

4.3. Μεταφραστικά προβλήματα

Εστιάζουμε, στη συνέχεια, στα μεταφραστικά προβλήματα του κειμένου και τους τρόπους με τους οποίους τα αντιμετωπίσαμε. Βασιζόμενοι στο βιβλίο *In Other Words: A coursebook on translation* της Mona Baker, προσεγγίζουμε τα κύρια μεταφραστικά προβλήματα χωρίζοντας τα στις εξής κατηγορίες: λεξικό επίπεδο, υπερλεξικό επίπεδο,

πραγματολογικό επίπεδο, κειμενική ισοδυναμία. Τέλος, επικεντρωνόμαστε στα ζητήματα ορολογίας.

4.3.1. Λεξικό επίπεδο

Στο λεξικό επίπεδο, δεν αντιμετωπίσαμε ιδιαίτερα προβλήματα που σχετίζονται με την έλλειψη ισοδυναμίας σε επίπεδο λέξης. Οι έννοιες που περιγράφουν οι λέξεις του κειμένου σχετίζονται με πανευρωπαϊκά θέματα, οπότε δεν υπήρξαν συγκεκριμένες αναφορές που να συνδέονται με τον πολιτισμό της γλώσσας-στόχος (ΓΣ) και, έτσι, δυσκολία στην απόδοσή τους. Επιπλέον, το κείμενο είναι μια μελέτη η οποία οφείλει να είναι αντικειμενική. Δεν εντοπίζουμε, λοιπόν, συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις. Ορισμένα προβλήματα που προκύπτουν αφορούν αποκλειστικά τις δομικές διαφορές μεταξύ των δύο γλωσσών και όχι των πολιτισμών. Η λέξη “dispossessed”, για παράδειγμα, που εντοπίζουμε στο ΚΠ δεν δύναται να μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα με μια μόνο λέξη, καθώς δεν υπάρχει 1:1 ισοδυναμία. Σύμφωνα με τη Baker, το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε εδώ είναι πως η λέξη της ΓΠ εκφράζει μια έννοια που να μην είναι γνωστή στον πολιτισμό της ΓΣ, όμως η ΓΣ δεν διαθέτει μια λέξη ώστε να εκφράσει αυτή την έννοια (Baker, 1992, σ. 18). Το επίθετο “dispossessed” εκφράζει μια έννοια που κατανοείται εύκολα όμως δεν εκφράζεται εξίσου εύκολα στα ελληνικά. Η στρατηγική που ακολουθούμε είναι να μεταφράσουμε παραφράζοντας, χρησιμοποιώντας συναφή λέξη. Όπως γράφει η Baker, αυτή η στρατηγική χρησιμοποιείται συνήθως όταν η έννοια που εκφράζει η λέξη του ΚΠ εκφράζεται στη ΓΣ με διαφορετική μορφή και όταν η συχνότητα με την οποία εμφανίζεται η λέξη στο ΚΠ είναι αρκετά μεγαλύτερη από ότι στη ΓΣ (Baker, 1992, σ. 36). Έτσι, αποδίδουμε το επίθετο “dispossessed” ως «που έχουν στερηθεί την περιουσία τους». Αντίστοιχα, το ουσιαστικό “dispossession” αποδίδεται ως «αφαίρεση περιουσίας».

4.3.2. Υπερλεξικό επίπεδο

Στο υπερλεξικό επίπεδο της Baker, περιλαμβάνονται οι συμφράσεις, οι ιδιωτισμοί και οι στερεότυπες εκφράσεις. Οι ιδιωτισμοί και οι στερεότυπες εκφράσεις επιτρέπουν ελάχιστη ή και καθόλου μεταβολή στη μορφή τους. Τα κύρια προβλήματα που δημιουργούν οι ιδιωτισμοί και οι παγιωμένες εκφράσεις στη μετάφραση αφορούν: την ικανότητα αναγνώρισης και ερμηνείας ενός ιδιωτισμού και τις δυσκολίες που συνεπάγεται η απόδοση των διαφόρων πτυχών του νοήματος που μεταφέρει ένας ιδιωτισμός ή μια στερεότυπη έκφραση στη ΓΣ (Baker, 1992, σ. 68). Εξετάζουμε, στη συνέχεια, την περίπτωση του ιδιωτισμού “hand in hand” που εντοπίζεται στο ΚΠ.

Η χρήση ιδιωτισμών στο γραπτό λόγο, τα πλαίσια στα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν, και η συχνότητα χρήσης τους μπορεί να είναι διαφορετική στη ΓΠ και στη ΓΣ. Στην αγγλική γλώσσα χρησιμοποιούνται ιδιωτισμοί σε πολλά είδη κειμένων, ακόμη και σε επίσημα κείμενα (Baker, 1992, σ. 75). Γλώσσες όπως τα ελληνικά, που κάνουν έντονη διάκριση μεταξύ γραπτού και προφορικού λόγου και όπου ο γραπτός λόγος συνδέεται με ένα υψηλότερο επίπεδο τυπικότητας, τείνουν, στο σύνολό τους, να αποφεύγουν τη χρήση ιδιωτισμών στα γραπτά κείμενα. Ενώ μπορούσαμε, λοιπόν, να χρησιμοποιήσουμε έναν ιδιωτισμό στη ΓΣ, με αντίστοιχη σημασία και μορφή (*χέρι χέρι*), που μεταφέρει περίπου το ίδιο νόημα με εκείνο του ιδιωτισμού της ΓΠ και, επιπλέον, αποτελείται από ισοδύναμα λεξιλογικά στοιχεία, επιλέγουμε να ακολουθήσουμε μια άλλη στρατηγική καθώς, όπως ήδη αναφέρθηκε, φαίνεται ακατάλληλη η χρήση ιδιωτισμών στο ΚΣ λόγω των διαφορών στις υφολογικές προτιμήσεις των ΓΠ και ΓΣ (Baker, 1992, σ. 80). Μεταφράζουμε, λοιπόν, παραφράζοντας (*Wars and plunder have gone hand in hand throughout history* → Οι πόλεμοι και η λεηλασία συμβαδίζουν από την αρχή της ιστορίας).

4.3.3. Πραγματολογικό επίπεδο

Περνώντας στο πραγματολογικό επίπεδο, επικεντρωνόμαστε στις βασικές έννοιες που θίγει η Baker, τη συνεκτικότητα και το υπονόημα. Η συνεκτικότητα είναι το δίκτυο των εννοιολογικών σχέσεων που διέπουν το κείμενο (Baker, 1992, σ. 230). Είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ της γνώσης που παρουσιάζεται στο κείμενο και της γνώσης και της εμπειρίας του αναγνώστη για τον κόσμο. Ο μεταφραστής πρέπει να λαμβάνει υπόψη διάφορους παράγοντες, όπως η ηλικία, η εθνικότητα και οι πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις του αναγνώστη ώστε να πάρει κατάλληλες μεταφραστικές αποφάσεις (Baker, 1992, σ. 232). Πρέπει, ακόμη, να λαμβάνει υπόψη του τις προσδοκίες που είναι πιθανό να έχουν οι αναγνώστες σχετικά με την οργάνωση της γλώσσας και τις συμβάσεις συγκεκριμένων κειμενικών ειδών, μεταξύ άλλων (Baker, 1992, σ. 234).

Στο κείμενο εδώ, ως μεταφραστές υποθέτουμε πως ο αναγνώστης γνωρίζει, για παράδειγμα, τι είναι η *Al Κάιντα*, που αναφέρεται εντός του ΚΠ χωρίς κάποια επιπλέον εξήγηση. Ο συντάκτης του αρχικού κειμένου θεώρησε ως δεδομένο ότι ο αναγνώστης του κειμένου του έχει γνώση για την τρομοκρατική οργάνωση και το ίδιο κάνουμε και εμείς, βασιζόμενοι στη γνώση που έχουμε για το ποιος είναι ο δέκτης του ΚΣ. Αντίστοιχα, γνωρίζοντας ποιος είναι ο δέκτης του κειμένου μας, μεταφράζουμε τις πληροφορίες για τον Β'

Παγκόσμιο Πόλεμο (π.χ. δυνάμεις του Άξονα, ουδέτερα έθνη κ.ά.) με δεδομένο ότι ο αναγνώστης διαθέτει αυτές τις βασικές γνώσεις. Το ίδιο ισχύει για την απόδοση όρων, όπως η *αποσβεστική προθεσμία*, μιας και θεωρείται ότι οι δέκτες του κειμένου γνωρίζουν πολύ καλά νομικές έννοιες όπως αυτή. Μια ακόμη απόφαση, που εξαρτάται από την υπόθεση μας ως μεταφραστές για τις γνώσεις των αναγνωστών είναι η απόδοση του όρου “embargo” ως «εμπάργκο» και όχι ως «εμπορικός αποκλεισμός» (εξίσου δόκιμος όρος).

Προκειμένου να μεταφέρει ένα επιθυμητό νόημα, ο συγγραφέας ή ο μεταφραστής πρέπει να είναι σε θέση να υποθέσει ότι ο αναγνώστης έχει πρόσβαση στις απαραίτητες βασικές πληροφορίες (π.χ. για τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο), χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου κ.ο.κ., και ότι είναι μέσα στις ικανότητές του να καταλάβει τυχόν επιδιωκόμενα υπονοήματα. (Baker, 1992. σ. 259) Ένα από τα υπονοήματα που υποθέτουμε ως μεταφραστές ότι ο αναγνώστης μπορεί να εντοπίσει είναι στους τίτλους των ταινιών («Μνημείων άνδρες», «Γυναίκα από χρυσό»). Ως μεταφραστές υποθέτουμε είτε ότι α) ο αναγνώστης γνωρίζει το θέμα των ταινιών επειδή έχει ακούσει για αυτές ή τις έχει δει, είτε ότι β) είναι σε θέση, βάσει του συγκεκριμένου, να υποθέσει ότι η θεματολογία των ταινιών αυτών αφορά την επιστροφή έργων τέχνης που έχουν λεηλατηθεί στη διάρκεια πολέμων. Η κύρια δυσκολία που αντιμετωπίζουμε εδώ φαίνεται να αφορά την ικανότητα μας να εκτιμήσουμε το εύρος των γνώσεων και των υποθέσεων των αναγνωστών (Baker, 1992, σ. 263).

4.3.4. Κειμενική ισοδυναμία

Περνώντας στην κειμενική ισοδυναμία, εξετάζουμε το παρόν κείμενο από άποψη συνοχής, όπως παρουσιάζεται στη Baker. Η Baker στην ανάλυσή της βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο μοντέλο συνοχής των Halliday και Hasan από το βιβλίο τους *Cohesion in English* (1976). Η συνοχή είναι το δίκτυο λεξιλογικών, γραμματικών, και άλλων σχέσεων που παρέχουν συνδέσεις μεταξύ διαφόρων μερών ενός κειμένου και επιτυγχάνεται με πέντε κυρίως μεθόδους: την αναφορά, υποκατάσταση, έλλειψη, σύζευξη (ή συνδετικότητα) και λεξική συνοχή (Baker, 1992, σ. 190). Το κείμενο στο σύνολό του χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό συνοχής, αφού παρουσιάζει όλους τους προαναφερθέντες μηχανισμούς συνοχής. Εντοπίζουμε περιπτώσεις αναφοράς (Uniformity of solutions seems to be[...]. Both in private and in public law, this uniformity [...]), υποκατάστασης (Armed conflicts [...] pose multiple threats to cultural heritage. The looting of art is one of them.), έλλειψης ([...] by applying the law of the place of origin (lex originis) instead of (-) the generally applied law [...]), σύζευξης (Recent

conflicts, such as the wars in Iraq and Syria, show that [...]), λεξικής συνοχής (armed conflicts – looting of art – plundering – war trophies – war damage reparations).

Όσον αφορά, τώρα, την απόδοση της συνοχής στο ΚΣ, η Baker λέει πως ο μεταφραστής οφείλει να γνωρίζει πως το ίδιο το γραμματικό σύστημα κάθε γλώσσας ενθαρρύνει τη χρήση ορισμένων μηχανισμών συνοχής έναντι άλλων και ότι ενδέχεται να χρειαστεί να προσαρμόσει τους μηχανισμούς που χρησιμοποιούνται στο ΚΠ (Baker, 1992, σ. 198). Πέραν του γραμματικού συστήματος, αυτό που επηρεάζει τη χρήση και τη συχνότητα των μηχανισμών συνοχής είναι το κειμενικό είδος (Baker, 1992, σ. 198).

Η επανάληψη λέξεων είναι μια ασφαλής επιλογή σε περιπτώσεις όπου προκύπτει ασάφεια αναφοράς και σε συγκεκριμένα που δεν επιτρέπουν την ασάφεια. Στα νομικά κείμενα, έχει γίνει κανόνας η χρήση επανάληψης λέξεων ακόμη και σε περιπτώσεις όπου δεν θα μπορούσε να προκύψει ασάφεια (Baker, 1992, σ. 199) (Indeed, in the absence of national laws rendering the international **principles** applicable in each State's domestic system, the value of such **principles** remains theoretical). Εδώ η επανάληψη της λέξης *principles* μπορούσε να παραλειφθεί καθώς δεν θα προέκυπτε ασάφεια στο νόημα. Οι γλώσσες διαφέρουν ως προς τον βαθμό λεξιλογικής επανάληψης που συνήθως επιτρέπουν (Baker, 1992, σ. 219). Τα ελληνικά δέχονται πολύ υψηλότερο επίπεδο λεξιλογικής επανάληψης από τα αγγλικά, επομένως, δεν υπάρχει πρόβλημα στο να διατηρήσουμε αυτές τις επαναλήψεις στο μετάφρασμα. Τα μοτίβα επανάληψης είναι χαρακτηριστικά του ελληνικού λόγου (Baker, 1992, σ. 220). Έτσι, στην πρόταση: *Πράγματι, ελλείπει εθνικών νόμων που να καθιστούν τις διεθνείς αρχές εφαρμοστέες στο εσωτερικό σύστημα κάθε κράτους, η αξία των αρχών αυτών παραμένει θεωρητική*, δεν ήταν απαραίτητο να διατηρήσουμε την επανάληψη της λέξης «αρχές», όμως αφού το επιτρέπει το κειμενικό είδος και το γραμματικό σύστημα της ελληνικής γλώσσας, επιλέξαμε να παραμείνουμε όσο πιο κοντά γινόταν στο ΚΠ.

Η συνοχή επιτυγχάνεται επίσης με μια σειρά άλλων μηχανισμών εκτός από αυτούς που συζητήθηκαν παραπάνω. Αυτές περιλαμβάνουν τη συνέπεια στη χρήση των χρόνων, τη συνέπεια του ύφους, και τα σημεία στίξης, που υποδηλώνουν τον τρόπο με τον οποίο τα διάφορα μέρη του κειμένου συνδέονται μεταξύ τους (Baker, 1992, σ. 222). Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι οι μη αιτιολογημένες αλλαγές στο ύφος, μια κοινή παγίδα στη μετάφραση, μπορεί να διαταράξει σοβαρά τη συνοχή και τη συνεκτικότητα, κάτι που έχουμε προσέξει ιδιαίτερα στη μετάφρασή μας.

4.3.5. Ζητήματα ορολογίας

Τέλος, όσον αφορά τα ζητήματα ορολογίας, όπως είναι φυσικό σε ένα κείμενο νομικού περιεχομένου της ΕΕ εντοπίζουμε πολυάριθμους όρους, των οποίων η απόδοση μας δυσκόλεψε. Η διαδικασία που ακολουθήσαμε ήταν η εξής: πρώτα εντοπίσαμε όλους του όρους στο ΚΠ και τους οργανώσαμε σε ένα γλωσσάρι με αλφαβητική σειρά. Έπειτα, χρησιμοποιώντας όλους τους διαθέσιμους πόρους βρήκαμε τις αποδόσεις των όρων στα ελληνικά. Ανατρέχοντας έπειτα στο κείμενο, και βάσει του συγκεκριμένου, καταλήξαμε σε μία απόδοση για κάθε όρο, τις οποίες χρησιμοποιήσαμε τελικά στο ΚΣ. Οι πόροι που χρησιμοποιήσαμε για την απόδοση των αγγλικών όρων στα ελληνικά ήταν κείμενα αναφοράς από την πλατφόρμα Eur-Lex της ΕΕ, που μας δίνει πρόσβαση σε γλωσσικές εκδοχές πολλών ειδών κειμένων συναφούς θεματολογίας στα αγγλικά και στα ελληνικά, το ΙΑΤΕ, τη βάση ορολογίας της ΕΕ από την οποία και αντλήσαμε τις περισσότερες αποδόσεις και, τέλος, το Αγγλοελληνικό - Ελληνοαγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων των Σταμέλου και Χατζημανώλη. Αρκετή από την ορολογία αντλήσαμε και από το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Ιανουαρίου 2019 σχετικά με τις διασυνοριακές αιτήσεις επιστροφής έργων τέχνης και πολιτιστικών αγαθών που λεηλατήθηκαν σε περίοδο ενόπλων συγκρούσεων και πολέμων, επειδή παρουσιάζει κοινή θεματολογία, άρα και ορολογία, με το παρόν κείμενο.

Σύμφωνα με τον Κελάνδρια, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα με τα οποία έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι οι μεταφραστές των ειδικών κειμένων είναι η διαχείριση του προβλήματος της διπλής/πολλαπλής ορολογίας, τόσο στη ΓΠ όσο και στη ΓΣ (2007, σ. 2). Το φαινόμενο αυτό, εκδηλώνεται με δύο, κυρίως, τρόπους: όταν το ένα από τα συνώνυμα χρησιμοποιείται στην κοινή γλώσσα και το άλλο στην ειδική και όταν όλοι οι συνώνυμοι όροι χρησιμοποιούνται στην ειδική γλώσσα (Παριανού/Κελάνδριας όπως αναφέρονται στο Κελάνδριας, 2007, σ. 2). Οι συνώνυμοι όροι που εμπίπτουν στην πρώτη περίπτωση δεν δημιουργούν ιδιαίτερο μεταφραστικό πρόβλημα, υπό την προϋπόθεση, φυσικά, ότι ο μεταφραστής είναι σε θέση να διακρίνει τις διαφορετικές χρήσεις ανάλογα με το επίπεδο του λόγου. Στο παρόν κείμενο, στην περίπτωση του «individuals», ο όρος θα μπορούσε να αποδοθεί ως «άτομα» στην κοινή γλώσσα. Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση ο όρος βρίσκεται εντός μιας πρότασης που αποτελεί αυτούσια παράθεση μιας απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, οπότε ο όρος είναι ειδικός. Πήραμε, έτσι την απόφαση να αποδώσουμε τον όρο ως «φυσικά πρόσωπα».

Η δεύτερη περίπτωση είναι και η πιο πολύπλοκη, μιας και ο μεταφραστής πολύ συχνά δεν είναι σε θέση να γνωρίζει με βεβαιότητα ποιόν από τους δύο ή περισσότερους συνώνυμους όρους που έχει στη διάθεσή του να χρησιμοποιήσει. Στην περίπτωση της μετάφρασης του όρου “embargo”, έχουμε την επιλογή να αποδώσουμε τον όρο με απλή μεταγραφή του ξένου όρου, όπως συχνά αποδίδεται και στα ελληνικά, δηλαδή ως «εμπάργκο», ή ως «εμπορικός αποκλεισμός» που είναι ένας εξίσου δόκιμος όρος, πιο περιγραφικός αφού δηλώνει επαρκώς τη σημασία του όρου ακόμα και για κάποιον που δεν γνωρίζει τον ξενικό όρο. Διαπιστώνοντας μετά από έρευνα ότι ο όρος «εμπάργκο» χρησιμοποιείται σε αντίστοιχα κείμενα της ΕΕ και είναι ένας όρος που ο δέκτης του ΚΣ θα γνωρίζει, επιλέγουμε την συγκεκριμένη απόδοση στο ΚΣ.

Για τη σωστή επιλογή ισοδύναμου όρου και την εξάλειψη της διπλής ορολογίας εξετάζουμε κυρίως το κειμενικό περιβάλλον και την επικοινωνιακή λειτουργία του κειμένου (Παριανού, Κελάνδριας, 2001, σ. 267). Στην περίπτωση του «individuals», βάσει του κειμενικού περιβάλλοντος και της επικοινωνιακής λειτουργίας του κειμένου, η σωστότερη απόδοση είναι «φυσικά πρόσωπα». Ενδέχεται σε ορισμένες περιπτώσεις να χρησιμοποιηθούν και οι δύο όροι ταυτόχρονα στον κείμενο. Αυτό συμβαίνει συνήθως όταν οι δύο όροι προσδιορίζουν την ίδια ιδέα και δεν έχει παγιωθεί κανένας από αυτούς (Παριανού, Κελάνδριας, 2001, σ. 267-268). Στην περίπτωση του όρου “claim” αποφασίσαμε να τον αποδώσουμε ως «αίτηση» αλλά και ως «αξίωση» χωρίς διάκριση, καθώς αυτή είναι η στρατηγική που ακολούθησε και ο μεταφραστής έκθεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με σχετική θεματολογία. Σε ένα κείμενο της ΕΕ πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη τις αποδόσεις που έχουν προκριθεί από τα κείμενα που έχουν ήδη μεταφραστεί, ειδικά όταν αυτά εξετάζουν παρόμοια ζητήματα.

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της εργασίας, μπορούμε να καταλήξουμε με ασφάλεια σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το παρόν κείμενο και γενικότερα τη μετάφραση των περιγραφικών κειμένων της ΕΕ. Πρώτα απ' όλα, προκειμένου το τελικό μεταφραστικό αποτέλεσμα να είναι ικανοποιητικό πρέπει να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις που διαφέρουν από άλλα είδη κειμένων. Αυτές οι προϋποθέσεις σχετίζονται με τις προσδοκίες της ΕΕ. Υπάρχει, έτσι, συγκεκριμένη ορολογία που χρησιμοποιείται, την οποία αντλούμε από το IATE και το Eur-Lex, υπάρχουν συγκεκριμένοι γραμματικοί και συντακτικοί κανόνες βάσει των εγχειριδίων της ΕΕ τους οποίους οφείλει να ο μεταφραστής να γνωρίζει. Είναι εξίσου σημαντικό ο μεταφραστής να γνωρίζει ότι δεν υπάρχει μεγάλη ελευθερία στις αποφάσεις του αλλά οφείλει να υπηρετεί πρώτα απ' όλα τους στόχους της ΕΕ. Στόχος δεν είναι, όπως θα περίμενε κανείς, η δημιουργία ενός κειμένου (μεταφράσματος) που είναι ακριβές και ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του αναγνωστικού κοινού, αλλά μάλλον η δημιουργία ενός κειμένου που συμμορφώνεται με τις συμβάσεις και τους κανόνες των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και το οποίο ικανοποιεί τις προσδοκίες όχι απαραίτητως του αναγνωστικού κοινού αλλά του πελάτη, δηλαδή του θεσμικού οργάνου της ΕΕ που αναθέτει το έργο της μετάφρασης. Μέσω του σχολιασμού καταλαβαίνει κανείς πως η μεταφραστική εντολή είναι κάτι που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη μεταφραστική διαδικασία και το τελικό αποτέλεσμα. Η ανάλυση του ΚΠ είναι κάτι που βοηθά σημαντικά τον μεταφραστή να πάρει αποφάσεις και θα πρέπει πάντα να προηγείται της μετάφρασης. Τα μεταφραστικά προβλήματα, επίσης, είναι πολύ σημαντικό να είναι σε θέση να τα εντοπίσει και να γνωρίζει τις στρατηγικές που προκρίνονται για την αντιμετώπισή τους. Η μεταφραστική εντολή μπορεί να ορίζει την κατεύθυνση του κειμένου, όμως ο μεταφραστής, ως ένας δεύτερος συντάκτης, είναι αυτός που θα καθορίσει το τελικό αποτέλεσμα και έχοντας λάβει τις βασικές πληροφορίες και οδηγίες, στη συνέχεια είναι ελεύθερος να εκτελέσει αυτές τις οδηγίες με τον πλέον ενδεδειγμένο τρόπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Κείμενο-πηγή:

Renold, M. A. (2016). Cross-Border Restitution Claims of Art Looted in Armed Conflicts and Wars and Alternatives to Court Litigations. Ανακτήθηκε από:
[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2016\)556947](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2016)556947)

Για τον σχολιασμό:

Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. (2^η εκδ.). New York: Routledge.

Nord, C. (1991). *Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam/New York, NY: Rodopi.

Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. (Σ. Π. Γραμμενίδης, Δ. Δ. Λάμπρου, Μετ.). Αθήνα: Δίαυλος.

Sosoni, V. (2012). A Hybrid Translation Theory for EU Texts. Ανακτήθηκε από:
https://www.academia.edu/3047811/A_Hybrid_Translation_Theory_for_EU_Texts

ThinkTank. European Parliament. (χ.χ.). Ανακτήθηκε από:
<https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/home>

Κελάνδριας, Π. Ι. (2007). Ο ρόλος των μεταφραστικών οδηγιών στη διαμόρφωση της ειδικής ορολογίας. Ανακτήθηκε από:
https://www.eleto.gr/download/Conferences/6th%20Conference/6th_29-15-KelandriasPanagiotisPaper_V04.pdf

Μαμπλέκου, Θ. (2020). ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ: ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ. Ανακτήθηκε από:
<https://pergamos.lib.uoa.gr/uoalib/default/data/2897595/theFile>

Παριανού, Α., & Κελάνδριας, Π. Ι. (2001). Η συνωνυμία στην ειδική γλώσσα και η μετάφρασή της. Ανακτήθηκε από:
<https://opencourses.ionio.gr/modules/document/file.php/DFLT/419/%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%97%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%91%20%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%91%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%9C%CE>

[%95%CE%9D%CE%91/9.%20%CE%97%20%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%89%CE%BD%CF%85%CE%BC%CE%AF%CE%B1%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CF%86%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%AE%20%CF%84%CE%B7%CF%82.pdf](#)

Σωσώνη, Β. (2022). Χαρακτηριστικά των κειμένων της ΕΕ και μετάφραση. Ανακτήθηκε από:

<https://opencourses.ionio.gr/modules/document/index.php?course=DFLTI356&openDir=/6183bb24H7pj>

Τσούμαρη, Μ. (2006). Η μετάφραση κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της Θεωρίας της Συνάφειας. Ανακτήθηκε από:

https://www.frl.auth.gr/sites/trad_congress/PDF/Tsoumari.pdf

Για το γλωσσάρι:

IATE (Interactive Terminology for Europe). Ανακτήθηκε από:

<https://iate.europa.eu/search/result/1678901954827/1>

EUR-Lex (Access to European Union law). Ανακτήθηκε από: [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/advanced-search-form.html)

[lex.europa.eu/advanced-search-form.html](https://eur-lex.europa.eu/advanced-search-form.html)

Σταμέλος, Χ., & Χατζημανώλη, Δ. (2015). *Αγγλοελληνικό - Ελληνοαγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων*, (3^η έκδ.). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γλωσσάρι με τους όρους του αγγλικού κειμένου και τις αποδόσεις τους στα ελληνικά

A/A	ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΠΗΓΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
1	act	πράξη	IATE: Σύμβαση της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών, ΦΕΚ 141/1974, ΣΔΣ 1974, άρθρο 2β
2	adequacy	επάρκεια	IATE: Πανεπιστήμιο Πατρών
3	administrative measure	διοικητικό μέτρο	EUR-Lex: Directive 2009/65/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to undertakings for collective investment in transferable securities (UCITS) (recast) (Text with EEA relevance), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A32009L0065&qid=1690275119784
4	advisory body	συμβουλευτικό όργανο	IATE: Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Μέρος έκτο: Θεσμικές και δημοσιονομικές διατάξεις - Τίτλος Ι: Θεσμικές διατάξεις - Κεφάλαιο 3: Τα συμβουλευτικά όργανα της Ένωσης - Άρθρο 300, ΕΕ 115/2008 CELEX:12008E300/EL
5	alternative dispute resolution (ADR)	εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης διαφορών	IATE: Ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου Σε Αστικές Και Εμπορικές Υποθέσεις http://ec.europa.eu/civiljustice/index_el.htm
6	applicability	εφαρμογή	IATE: Greek Aviation Authorities;
7	applicable law	εφαρμοστέο δίκαιο	IATE: ΕΕΕΚ L 11/94
8	appropriation	ιδιοποίηση	IATE: ECA Special Report 13/2000 OJ C 181/2000 p.10
9	arbitration	διαιτησία	IATE: Σύμβαση της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών, ΦΕΚ 141/1974, ΣΔΣ 1974, άρθ. 66, επικεφαλίδα; Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, Παρ. VII, ΦΕΚ 136/95' Ν. 2735/99, Διεθνής Εμπορική Διαιτησία, ΦΕΚ 167/99, 18.8.99, όπου και το κείμενο
10	armed conflict	ένοπλη σύγκρουση	IATE: Πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη χορήγηση μακροοικονομικής χρηματοδοτικής συνδρομής στην Ουκρανία, /* COM/2015/05 final - 2015/0005 (COD) */ , CELEX:52015PC0005/EL
11	armed forces	ένοπλες δυνάμεις	IATE: Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την απρόκλητη και αδικαιολόγητη στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας - Έκτακτη σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (24 Φεβρουαρίου 2022) (7.3.2022)
12	art market	αγορά έργων τέχνης	EUR-Lex: Cross-border restitution claims of works of art and cultural goods looted in armed conflicts and wars, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52019IP0037&qid=1689185227059
13	burden of proof	βάρος της αποδείξεως	IATE: Συμφωνία για τα κοινοτικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας, ΕΕ L 401/89, άρθ. 35' Οδ. 98/44, για την ένομη προστασία των βιοτεχνολογικών εφευρέσεων, ΕΕ L 213/98, σ. 17 (54)' Σύμβαση της Ρώμης του 1980 σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (παγιομένη μορφή), άρθ. 14, παρ. 1, ΕΕ C 027/1998, CELEX:41998A0126(02):EL:HTML

14	circulation	κυκλοφορία	IATE: EE L 230/2002, άρθρο 11.2, σ. 22. Απόφαση του Συμβουλίου για έγκριση του εσωτερικού κανονισμού του Συμβουλίου
15	claim	αίτηση/αξίωση	IATE: Reg. 118/97 OJ L 28/97 p.43, καν. διαδικασίας του Δικαστηρίου των ΕΚ της 19ης Ιουνίου 1991, αρθ.77, ΕΕΕΚ L 176/1991
16	claimant	ενάγων	EUR-Lex: Cross-border restitution claims of works of art and cultural goods looted in armed conflicts and wars, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52019IP0037&qid=1689185227059
17	commission	επιτροπή	Αγγλοελληνικό - Ελληνοαγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων, 3η έκδοση, Χαράλαμπος Σταμέλος - Δέσποινα Χατζημανώλη, Νομική Βιβλιοθήκη
18	Committee on Legal Affairs	Επιτροπή Νομικών Θεμάτων	IATE: EP reference database Codict
19	commodity	εμπόρευμα	IATE: Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2017/565 της Επιτροπής, της 25ης Απριλίου 2016, για τη συμπλήρωση της οδηγίας 2014/65/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά τις οργανωτικές απαιτήσεις και τους όρους λειτουργίας των επιχειρήσεων επενδύσεων, καθώς και τους ορισμούς που ισχύουν για τους σκοπούς της εν λόγω οδηγίας
20	common standard	κοινό πρότυπο	IATE: TELETERM http://www.moto-teleterm.gr/en/search_en.asp & PC Magazine http://www.e-pcmag.gr/modules/news/article.php?storyid=517
21	conciliation	συνδιαλλαγή	IATE: Απόφαση αριθ.1999/37/ΕΚ του Συμβουλίου, ΕΕΕΚ L 11/1999, σελ.37
22	conference	διάσκεψη	Αγγλοελληνικό - Ελληνοαγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων, 3η έκδοση, Χαράλαμπος Σταμέλος - Δέσποινα Χατζημανώλη, Νομική Βιβλιοθήκη
23	conflict of jurisdiction	σύγκρουση δικαιοδοσίας	IATE: Απόφαση-πλαίσιο 2009/948/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για την πρόληψη και τον διακανονισμό συγκρούσεων δικαιοδοσίας σε ποινικές υποθέσεις, ΕΕ L 328/2009 http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:328:0042:01:EL:HTML
24	conflict of law	σύγκρουση νόμων	IATE: EC Treaty Art.65(b)
25	convention	σύμβαση	IATE: ΝΔ 402 Περί κυρώσεως της Συμβάσεως της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών, τίτλος, ΦΕΚ 141/23.5.74, ΣΔΣ 1974
26	Convention on the Laws and Customs of War on Land	Σύμβαση περί των νόμων και εθίμων εν τω κατά ξηράν πολέμω	IATE: Δ. Σ. Κωνσταντόπουλου, Διεθνές Δημόσιον Δίκαιον, τ. ΙΙΙ, σ.31, όπου και το κείμενο της σύμβασης
27	Council of Europe	Συμβούλιο της Ευρώπης	IATE: ΝΔ 1051 Περί προσχωρήσεως της Ελλάδος εις το εν Λονδίνω υπογραφέν την 5ην Μαΐου 1949 Καταστατικόν του Συμβουλίου της Ευρώπης, ΦΕΚ 197/1949 http://www.coe.int/defaultFR.asp
28	court litigation	δικαστική διαμάχη	EUR-Lex: Cross-border restitution claims of works of art and cultural goods looted in armed conflicts and wars, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52019IP0037&qid=1689185227059

29	crime prevention	πρόληψη του εγκλήματος	IATE: (1) Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 84, CELEX:12012E/TXT/EL // (2) Απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (Γ' Τμήμα) 4671/2015, ECLI:EL:COS:2015:1230A4671.10E7563 http://www.adjustice.gr/webcenter/faces/wcnav_externalId/search-caselaws?_adf.ctrl-state=aezlfqqm_4&_afLoop=13140845545274384#!
30	criminal group	εγκληματική ομάδα	IATE: Πρόταση δική μας (εν αναμονή: Σύμβαση του Πατέρμο, άρθ. 2, παρ. 2)
31	criminal justice	ποινική δικαιοσύνη	IATE: Δ.Τσικρικάς,Ινστιτούτο Μελετών και Δικονομικών Ερευνών
32	criminal offence	ποινικό αδίκημα	IATE: (1) [Texte traduit: C-2/14] // (2) N 4216/2013: Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, άρθρ. 20 // (3) ΑΠ 313/2013
33	cultural asset	πολιτιστικό στοιχείο	IATE: ΕΕΕΚ L 64/1999, σ. 70
34	cultural heritage	πολιτιστική κληρονομιά	IATE: Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Προώθηση του στρατηγικού θεματολογίου - Δεκαοκτάμηνο πρόγραμμα του Συμβουλίου (1 Ιανουαρίου 2022 - 30 Ιουνίου 2023), έγγρ. 14441/21 του Συμβουλίου (21.9.2022)
35	cultural property	πολιτιστικό αγαθό	IATE: Έκθεση της Επιτροπής σχετικά με την εκτίμηση των κινδύνων που συνεπάγονται για την εσωτερική αγορά η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και οι οποίοι συνδέονται με διασυνοριακές δραστηριότητες, CELEX:52017DC0340/EL
36	Directorate General for Internal Policies	Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών	IATE: EP reference database Codict
37	disclaimer	δήλωση αποποίησης ευθύνης	IATE: N-Lex Ενιαία πύλη πρόσβασης στην Εθνική Νομοθεσία http://eur-lex.europa.eu/n-lex/disclaimer/disclaimer_el.htm [17/03/2016]
38	document	έγγραφο	IATE: Σ.Παπαευθυμίου,Νομικός,επιστ.συνεργ.Παν/μίου Paris X
39	domestic law	εθνικό δίκαιο	IATE: (2) Terminology of Human Rights, EP/BdT 1982
40	due diligence	δέουσα επιμέλεια	IATE: Κανονισμός (ΕΕ) 2017/821 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 2017, για τον προσδιορισμό υποχρεώσεων δέουσας επιμέλειας στην αλυσίδα εφοδιασμού των ενωσιακών εισαγωγών κασσιτέρου, τανταλίου και βολφραμίου, των μεταλλευμάτων τους, καθώς και χρυσού, που προέρχονται από περιοχές συγκρούσεων και υψηλού κινδύνου
41	embargo	εμπάργκο	IATE: Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 242/2009 της Επιτροπής, της 20ής Μαρτίου 2009 , για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1183/2005 του Συμβουλίου σχετικά με την επιβολή συγκεκριμένων περιοριστικών μέτρων κατά των προσώπων που παραβιάζουν το εμπάργκο όπλων έναντι της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό, ΕΕ L 075/2009 CELEX:32009R0242/EL

42	entity	οντότητα	IATE: Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2017/104 της Επιτροπής, της 19 Οκτωβρίου 2016, που τροποποιεί τον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 148/2013 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 648/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα εξωχρηματιστηριακά παράγωγα, τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους και τα αρχεία καταγραφής συναλλαγών όσον αφορά τα κανονιστικά τεχνικά πρότυπα για τις ελάχιστες λεπτομέρειες των δεδομένων που πρέπει να αναφέρονται σε αρχεία καταγραφής συναλλαγών
43	ethical principle	δεοντολογική αρχή	IATE: Οδηγία 2001/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Μαρτίου 2001, για τη σκόπιμη ελευθέρωση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών στο περιβάλλον και την κατάργηση της οδηγίας 90/220/ΕΟΚ του Συμβουλίου
44	EU institution	θεσμικό όργανο της ΕΕ	IATE: Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής, https://www.ombudsman.europa.eu/el/home (2.3.2022)
45	European Council	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο	IATE: Ενοποιημένη απόδοση της ΣΕΕ, άρθ. 15 http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0001:01:EL:HTML
46	European law	ευρωπαϊκό δίκαιο	IATE: Ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικό με "Ένα Συνεκτικότερο Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων", ΕΕ C 246/2003 CELEX:32003G1014(01)/EL ' Σχέδιο έκθεσης προς το Συμβούλιο για την καθιέρωση ενιαίου πλαισίου αναφοράς για το ευρωπαϊκό δίκαιο των συμβάσεων, έγgr. 8286/08
47	export	εξαγωγή	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - GEneral Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
48	external policy	εξωτερική πολιτική	IATE: Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις
49	government	κυβέρνηση	IATE: Dec. 98/489/EC (1) OJ L 220/98 p.8 Dec. 91/51/EEC (2) OJ L 29/91 p.5
50	group	(πολιτική) ομάδα	IATE: Eurovoc 4
51	guideline	κατευθυντήρια γραμμή	IATE: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Εσωτερικός κανονισμός, άρθρο 17, παρ. 2, ΕΕ L 80/2004 http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/l_08020040318el00330041.pdf
52	Hague Convention	Σύμβαση της Χάγης	IATE: Έκθεση Jenard-Schlosser, ΕΕΕΚ C 298/1986, σ.65
53	illicit import	παράνομη εισαγωγή	IATE: Συλλογή Διεθνών Συμβάσεων, ΦΕΚ 1980, σ. 290 και Ραπτάρης 40Α, σ. 477(β) (ΦΕΚ Α` 297/29.12.80).
54	illicit traffic	παράνομη διακίνηση	IATE: Κανονισμός (ΕΕ) 2016/794 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, για τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (Ευρώπολ) και την αντικατάσταση και κατάργηση των αποφάσεων του Συμβουλίου 2009/371/ΔΕΥ, 2009/934/ΔΕΥ, 2009/935/ΔΕΥ, 2009/936/ΔΕΥ και 2009/968/ΔΕΥ
55	immovable	ακίνητο	IATE: Ν 2859/2000, Κύρωση Κώδικα Φόρου Προστιθεμένης Αξίας, άρθ. 5, ΦΕΚ 248/2000
56	implementation	εφαρμογή	IATE: Dec. 96/161/EC OJ L 40/96 p.26
57	income	εισόδημα	IATE: ΟΜΑΔΑ-Γ.Κατσαράκης-ΕΛΕΤΟ (Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας)

58	individual	φυσικό πρόσωπο	IATE: Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Άρθρο 15
59	internal policy	εσωτερική πολιτική	IATE: EP reference database Codict
60	international instrument	διεθνές μέσο	IATE: L 9/1999, σ. 1
61	international law	διεθνές δίκαιο	IATE: Διαδικτυακή πύλη της ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής δικαιοσύνης - Διεθνές δίκαιο
62	invasion	εισβολή	IATE: Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2022/336 του Συμβουλίου της 28ης Φεβρουαρίου 2022 για την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 269/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας
63	JURI Committee	Γραμματεία της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων	IATE: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο > Think Tank> Δημοσιεύσεις «Μελέτη», http://www.europarl.europa.eu/thinktank/el/home.html?publicationType=STUDY
64	jurisdiction	δικαιοδοσία	IATE: C 313/96, σ. 4 (Σύμβαση σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων κλπ) και C 195/97, σ. 3 (Σύμβαση για την καταπολέμηση της δωροδοκίας κλπ)
65	legal affairs	νομικές υποθέσεις	IATE: EESC/COR JS-EL, με βάση το οργανόγραμμα της ΕτΠ του 2023
66	legal difficulty	νομική δυσκολία	IATE: καν. διαδικασίας του Πρωτοδικείου των ΕΚ της 2ας Μαΐου 1991, αρθ.14, ΕΕΕΚ L 136/1991
67	legal instrument	νομική πράξη	IATE: Καν. 1103/97, ΕΕ L 162/97
68	legal obstacle	νομικό εμπόδιο	IATE: Γενική Έκθεση των Ε.Κ., 1992
69	legal system	νομικό σύστημα	IATE: Γλωσσάριο Eurojust 2014 (επικυρώθηκε από το εθνικό γραφείο της Eurojust)
70	legislation	νομοθεσία	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - General Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
71	legislative measure	νομοθετικό μέτρο	IATE: Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη σύναψη διοργανικής συμφωνίας υπό μορφήν κοινής δήλωσης που αφορά το σχέδιο απόφασης του Συμβουλίου για την τροποποίηση της απόφασης 1999/468/ΕΚ περί καθορισμού των όρων άσκησης των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στην Επιτροπή (νέα κανονιστική διαδικασία με έλεγχο) (10125/2006 – C6-0208/2006 , Δήλωση σημ. 1, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0309+0+DOC+XML+V0//EL
72	limitation	περιορισμός	IATE: Civil Aviation Authority, Greece
73	measure	μέτρο	IATE: Μόνιμη Ομάδα Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας (MOTO-OTE)
74	mediation	διαμεσολάβηση	IATE: Οδηγία 2008/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008 , για ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, άρθ. 3, στοιχείο α), ΕΕ L 136/2008 CELEX:32008L0052/EL
75	Member State	κράτος μέλος	IATE: Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση#ΤΙΤΛΟΣ I - ΚΟΙΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ#Άρθρο 1 (πρώην άρθρο 1 ΣΕΕ)

76	misappropriation	υπεξαίρεση	IATE: Παγκόσμια Έρευνα για το Οικονομικό Έγκλημα.(2011). http://www.pwc.com/en_GR/gr/surveys/assets/gecs2011.pdf , σελ.8 [10.11.2012]
77	national court	εθνικό δικαστήριο	IATE: Βάση Ορολογίας Judit, Δικαστήριο των ΕΚ; Κανονισμός διαδικασίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 19ης Ιουνίου 1991(ΕΕΕΚ L 176, 1991, 104/1)
78	national judge	εθνικός δικαστής	IATE: 18η έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού, Ε.Ε.Κ., 1989
79	national law	εθνικός νόμος	EUR-Lex: Cross-border restitution claims of works of art and cultural goods looted in armed conflicts and wars, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52019IP0037&qid=1689185227059
80	national system	εθνικό σύστημα	IATE: Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1862 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2018, σχετικά με την εγκατάσταση, τη λειτουργία και τη χρήση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν (SIS) στον τομέα της αστυνομικής συνεργασίας και της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, την τροποποίηση και κατάργηση της απόφασης 2007/533/ΔΕΥ του Συμβουλίου και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1986/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και της απόφασης 2010/261/ΕΕ της Επιτροπής
81	negotiation	διαπραγμάτευση	IATE: Μόνιμη Ομάδα Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας(MOTO-OTE)
82	neutral nation	ουδέτερο έθνος	IATE: Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 1995
83	non-State actor	μη κρατικός παράγοντας	IATE: Έκθεση σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά τη θέσπιση μέσου σταθερότητας http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2006-0157+0+DOC+XML+V0//EL
84	norm	κανόνας	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - General Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
85	occupied territory	κατεχόμενα εδάφη	IATE: Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2022/1906 του Συμβουλίου της 6ης Οκτωβρίου 2022 για την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 269/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας
86	offence	αδίκημα	IATE: Ποινικός Κώδικας της Ελλάδας, άρθρο 323Α (κύρωση με τον νόμο 4619/2019) (21.2.2022)
87	ownership	κυριότητα	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - General Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
88	parliamentary body	κοινοβουλευτικό όργανο	IATE: Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Ιούλιος 2013), παράρτημα VIII
89	penalty	κύρωση	IATE: Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Ιούλιος 2013): http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20140203+0+DOC+PDF+V0//EL&language=EL (14.2.2014)

90	pillage	ληηλασία	IATE: 'ληηλασία'. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη). Διαθέσιμο από: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?q=%CE%BB%CE%B5%CE%B7%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1&dq= [27.04.2015]
91	policy department	θεματικό τμήμα	IATE: Τα θεματικά τμήματα, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, http://www.europarl.europa.eu/thinktank/el/sources.html [9.12.2016]
92	Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs	Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων	IATE: EP reference database Codict
93	policy recommendation	σύσταση πολιτικής	EUR-Lex: European Parliament resolution of 26 November 2009 on smoke-free environments: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52009IP0100%2801%29&qid=1690283095866
94	practice	πρακτική	IATE: Οδηγία 2013/59/Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 5ης Δεκεμβρίου 2013 , για τον καθορισμό βασικών προτύπων ασφαλείας για την προστασία από τους κινδύνους που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες, άρθ. 4 ορισμοί, σημ. 65, EE L 13/2014 CELEX:32013L0059/EL
95	prevention	πρόληψη	IATE: Γλωσσάριο πολύγλωσσης ορολογίας στον τομέα της προστασίας των πολιτών 1990,Ομάδα εργασίας Ευρωπαϊκής Επιτροπής/κρατών μελών
96	private law	ιδιωτικό δίκαιο	IATE: Α.Στεργίου,λέκτ. Νομικής Α.Π.Θ.
97	procedure	διαδικασία	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - GEneral Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
98	prohibition	απαγόρευση	IATE: [ARRET C-314/12 Απόφαση του Δικαστηρίου (τέταρτο τμήμα) της 27ης Μαρτίου 2014. UPC Telekabel Wien GmbH κατά Constantin Film Verleih GmbH και Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH. CELEX:62012CJ0314/EL [Reference to the concept which led to the creation of the term. It does not contain the exact term.]
99	property	περιουσία	IATE: EEEK L 166,28.06.1991,σελ.79
100	protection	προστασία	IATE: Γλωσσάριο πολύγλωσσης ορολογίας στον τομέα της προστασίας των πολιτών 1990,Ομάδα εργασίας Ευρωπαϊκής Επιτροπής/κρατών μελών
101	protection system	σύστημα προστασίας	IATE: Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης(ΕΛ.Ο.Τ.)
102	protocol	πρωτόκολλο	IATE: Απόφαση της Μεικτής Επιτροπής του ΕΟΧ αριθ. 77/2008, της 6ης Ιουνίου 2008 , για τροποποίηση του πρωτοκόλλου 31 της συμφωνίας για τον ΕΟΧ σχετικά με τη συνεργασία σε ειδικούς τομείς εκτός του πλαισίου των τεσσάρων ελευθεριών, EE L 257/2008 CELEX:22008D0077/EL ' Τυπικό των πράξεων για διεθνείς συμφωνίες και σχετικές πράξεις, σημ. 2.6, SN 1295/10 REV 5 http://domus/DQL/docs/qualite/formulaires/accord_international/sn01295-re05.el10.doc

103	provenance research	έρευνα προέλευσης	EUR-Lex: Cross-border restitution claims of works of art and cultural goods looted in armed conflicts and wars, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52019IP0037&qid=1689185227059
104	provision	διάταξη	IATE: Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης - ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΟΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ - ΤΙΤΛΟΣ VII: ΚΟΙΝΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ, ΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΟΘΕΣΙΩΝ - Κεφάλαιο 2: Φορολογικές διατάξεις - Άρθρο 110 (πρώην άρθρο 90 της ΣΕΚ)
105	public law	δημόσιο δίκαιο	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - GEneral Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
106	public order	δημόσια τάξη	IATE: Δ.Τσικρικάς,Ινστιτούτο Μελετών και Δικονομικών Ερευνών
107	recommendation	σύσταση	IATE: Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2021/1163 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση του καθεστώτος του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή και τους γενικούς όρους άσκησης των καθηκόντων του, Άρθρο 4 παρ. 1, CELEX:32021R1163&NBSP;
108	regulation	κανονισμός	IATE: Η διαδικασία λήψης αποφάσεων και οι εργασίες των θεσμικών οργάνων http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l14522.htm ' Ενοποιημένη απόδοση ΣΕΕ και ΣΛΕΕ, Μέρος έκτο ΣΛΕΕ , τίτλος I, κεφ. 2, τμήμα 1 "Οι νομικές πράξεις της Ένωσης", άρθ. 288, ΕΕ C 83/2010, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0201:0328:EL:PDF
109	removal	αφαίρεση/απομάκρυνση	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - GEneral Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
110	report	έκθεση	IATE: Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Ιούλιος 2013): http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20140203+0+DOC+PDF+V0//EL&language=EL (14.2.2014)
111	resolution	ψήφισμα	IATE: Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (07-2010): http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20100705+TOC+DOC+XML+V0//EL
112	restitution	επιστροφή	EUR-Lex: Cross-border restitution claims of works of art and cultural goods looted in armed conflicts and wars, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52019IP0037&qid=1689185227059
113	rule of law	κανόνας δικαίου	IATE: http://www.kostasbeys.gr/articles.php?s=3&mid=1096&mnu=1&id=1185
114	seizure	κατάσχεση	IATE: Κανονισμός Διαδικασίας του Δικαστηρίου - ΕΕ L 265 της 29.9.2012 - CELEX:32012Q0929(01)/EL – Άρθρο 43 § 2

115	smuggling	παράνομη διακίνηση	IATE: N 4251 Κώδικας μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης, άρθρ. 1 ορισμοί, ΦΕΚ Α 80/2014 (5.2.2023)
116	soft law	ήπιο δίκαιο	IATE: Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15ης Ιανουαρίου 2013 που περιέχει συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με το διοικητικό δικονομικό δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0004+0+DOC+XML+V0//EL [04/03/2013]
117	state	κράτος	Αγγλοελληνικό - Ελληνοαγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων, 3η έκδοση, Χαράλαμπος Σταμέλος - Δέσποινα Χατζημανώλη, Νομική Βιβλιοθήκη
118	state ownership	κρατική ιδιοκτησία	IATE: EP/EL
119	state party	συμβαλλόμενο κράτος	IATE: Σύμβαση της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών, ΦΕΚ 141/1974, ΣΔΣ 1974, προοίμιο, ΕΕΕΚ L 11/94
120	statute of limitation	αποσβεστική προθεσμία	EUR-Lex: Cross-border restitution claims of works of art and cultural goods looted in armed conflicts and wars, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52019IP0037&qid=1689185227059
121	study	μελέτη	IATE: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο > Think Tank> Δημοσιεύσεις «Μελέτη», http://www.europarl.europa.eu/thinktank/el/home.html?publicationType=STUDY
122	territory	έδαφος	IATE: Γ.Μαραγκός
123	terrorism	τρομοκρατία	IATE: (1) Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 88, CELEX:12016ME/TXT/EL // (2) Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (2002/475/ΔΕΥ), CELEX:32002F0475/EL // (3) Ποινικός Κώδικας, άρθρα 182Α, 187Α και 187Β
124	threat	απειλή	IATE: Civil Aviation Authority, Greece
125	trade	εμπόριο	IATE: European System of Accounts (ESA) 1995 - EURO-STAT, EC, ECB - ISBN 92-827-7954-8 (EN);Institution: EEA; Title: GEMET - GEneral Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
126	trafficking	παράνομη διακίνηση	IATE: Κανονισμός (ΕΕ) 2016/794 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, για τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (Ευρωπόλ) και την αντικατάσταση και κατάργηση των αποφάσεων του Συμβουλίου 2009/371/ΔΕΥ, 2009/934/ΔΕΥ, 2009/935/ΔΕΥ, 2009/936/ΔΕΥ και 2009/968/ΔΕΥ
127	transfer of ownership	μεταβίβαση κυριότητας	IATE: Εκθεση Jenard-Schlosser,ΕΕΕΚ C 298/1986,παρ.170
128	UN Charter	Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών	IATE: Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ (UNRIC) > Τα Ηνωμένα Έθνη > Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών (7.3.2022)
129	UN General Assembly	Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών	IATE: Περιφερειακό κέντρο πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&Itemid=10&limitstart=1

130	UN Office on Drugs and Crime (UNODC)	Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Έλεγχο των Ναρκωτικών και την Πρόληψη του Εγκλήματος	IATE: N 2865, Κύρωση της συμφωνίας περί συνεργασίας για την πρόληψη και καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, ΦΕΚ 271/00
131	UN Security Council	Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών	IATE: Αναγκαστικός νόμος 585 περί κυρώσεως του εν Αγίω Φραγκίσκω υπογραφέντος Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών, Κεφ. V, ΦΕΚ 242/1945, όπου και το κείμενο του Χάρτη; Γενική Έκθεση των Ε.Κ., 1991; Τ 20.1.93
132	undertaking	επιχείρηση	IATE: Οδηγία 94/56/ΕΚ του Συμβουλίου της 21ης Νοεμβρίου 1994 για την θέσπιση των βασικών αρχών που διέπουν τις έρευνες ατυχημάτων και συμβάντων πολιτικής αεροπορίας, άρθρο 3, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 319 της 12/12/1994 CELEX:31994L0056/EL
133	UNIDROIT Convention	Σύμβαση UNIDROIT	IATE: N 3348, Κύρωση της σύμβασης Unidroit για τα κλαπέντα ή παρانونώς εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά, ΦΕΚ 144/2005, όπου και το κείμενο
134	vandalism	βανδαλισμός	IATE: Institution: EEA; Title: GEMET - GEneral Multilingual Environmental Thesaurus; Publication Year: 1999; Publication Month: August; Volume No: 5;
135	war crime	έγκλημα πολέμου	IATE: 2002/494/ΔΕΥ: Απόφαση του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την ίδρυση ευρωπαϊκού δικτύου σημείων επαφής σχετικά με πρόσωπα που ευθύνονται για γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου
136	war damage reparation	επανόρθωση πολεμικών ζημιών	IATE: Γ.Μαραγκός, με βάση το γλωσσάριο στατιστ. όρων Κ.Αθανασιάδη
137	wilful damage	εκ προθέσεως φθορά	IATE: Dec. 2001/844/EC ECSC Euratom OJ L 317/2001 p.9